DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE YERLİ VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GÜVENLİK HARCAMALARI İLE KIYASLANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Gökçe ÇAKMAK (201382027)

Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Özlem TAŞSEVEN

İstanbul, Şubat 2017

DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE YERLİ VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GÜVENLİK HARCAMALARI İLE KIYASLANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Gökçe ÇAKMAK (201382027)

Jüri Üyeleri:
Doç. Dr. Özlem TAŞSEVEN (Danışman)
Prof. Dr. Nüket SARACEL
Yrd. Doç. Dr. Sıtkı SÖNMEZER

İstanbul, Şubat 2017

ÖNSÖZ

Güvenlik konusu, özellikle uluslararası ya da çok uluslu faaliyet gösteren işletmelerde yatırım kararlarının alınmasında ve uygulanmasında büyük önem taşımaktadır. Doğrudan yabancı yatırım alanında da güvenlik konusu, yatırım kararı, yatırımın uzun ya da kısa vadeli olması, şirketlerin işbirlikleri ve ortaklıklarında ciddi etkilere sahiptir. Bu çalışmada, bölgesel anlamda güvenlik sorununun yüksek olduğu bölgelere komşu olan Türkiye'de, işletmelerin güvenlik harcamaları ile doğrudan yabancı yatırımların çeşitli göstergeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada Dünya Bankası tarafından kurulan Enterprise Survey kurumunun Türkiye'deki 1344 firma üzerinden topladığı verilerden yararlanılarak, doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların öncelikle güvenlik harcamalarının kıyaslanması ve aradaki farkın ekonometrik boyutlarının ortaya konması, ardından güvenlik giderlerinin firmaların toplam yıllık satış, maliyet ve istihdam oranları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Tez çalışmamda planlanmasında, araştırılmasında, yürütülmesinde ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren sayın hocam Doç. Dr. Özlem TAŞSEVEN' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Güvenlik konusu, özellikle uluslararası ya da çok uluslu faaliyet gösteren işletmelerde yatırım kararlarının alınmasında ve uygulanmasında büyük önem taşımaktadır. Doğrudan yabancı yatırım alanında da güvenlik konusu, yatırım kararı, yatırımın uzun ya da kısa vadeli olması, şirketlerin işbirlikleri ve ortaklıklarında ciddi etkilere sahiptir. Bu çalışmada, bölgesel anlamda güvenlik sorununun yüksek olduğu bölgelere komşu olan Türkiye'de, işletmelerin güvenlik harcamaları ile doğrudan yabancı yatırımların çeşitli göstergeleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Araştırmada Dünya Bankası tarafından kurulan Enterprise Survey kurumunun Türkiye'deki 1344 firma üzerinden topladığı verilerden yararlanılarak, doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların öncelikle güvenlik harcamalarının kıyaslanması ve aradaki farkın ekonometrik boyutlarının ortaya konması, ardından güvenlik giderlerinin firmaların toplam yıllık satış, maliyet ve istihdam oranları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışma sonuçlarına göre; yerli ve yabancı yatırımların güvenlik harcaması yapmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup, yabancı yatırımlarda güvenlik harcaması yapan firma sayısı daha fazladır. Toplam güvenlik giderleri yabancı yatırımlarda daha yüksektir ve yerli yatırımlarla arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Firmaların geçen yılki satışları ile toplam güvenlik giderleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır.

Anahtar Kelimeler: Yatırım, güvenlik, bölgesel güvenlik, doğrudan yabancı yatırım.

ABSTRACT

Security issue is especially important for international or multinational operating companies to give investment decisions and to apply them. In foreign direct investment area, security issue also have important effect on investment decision, short or long term choice of investment, company merges and cooperation. In this research, security costs of companies and some indicators of foreign direct investment relations were examined in Turkey having a location near areas of high security risks.

In the research, 1344 firm data in Turkey collected by Enterprise Survey which is an organization of World Bank was used, and it is aimed to examine firstly comparison of domestic and foreign investments, to describe econometric dimensions of differences, and to examine effects of security costs on annual sales, costs and employment rates of firms.

According to results of the study, there was a statistically significant difference between security costs of foreign and domestic investments, and security costs were higher in foreign investments. The total security costs were higher in the foreign direct investments, and differences between domestic investments were statistically significant. Last fiscal year annual sales of firms and total security costs were found to be statistically significantly positive correlated.

Key Words: Investment, security, regional security, foreign direct investment.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **viii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **ix**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **x**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **4**
KAVRAMSAL ÇERÇEVE **4**
1.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI **4**
1.1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımın Tanımı **4**
1.1.2. Tarihi Süreç İçinde Doğrudan Yabancı Yatırımın Gelişimi **8**
1.1.3. Doğrudan Yabancı Yatırımın Türleri **10**
1.1.3.1. Dikey DYY **13**
1.1.3.2. Yatay DYY **13**
1.1.4. Doğrudan Yabancı Yatırımın Önemi **14**
1.1.5. Doğrudan Yabancı Yatırımı Etkileyen Faktörler **16**
1.1.6. DYY İlişkili Literatür Taraması **19**
1.2. GÜVENLİK VE BÖLGESEL GÜVENLİK KAVRAMI **21**
1.2.1. Güvenlik Kavramı ve Türleri **22**
1.2.1.1. Bireysel Güvenlik **24**
1.2.1.2. Toplumsal Güvenlik **25**
1.2.1.3. Egemen Birimin (Devletin) Güvenliği **25**
1.2.1.4. Bölgesel Güvenlik **26**
1.2.2. Şirket Güvenlik Harcamaları **26**
1.2.3. Güvenlik Harcamalarının Türleri **29**
1.2.4. Güvenlik Harcamalarının Maliyeti **31**
1.2.5. Güvenlik Harcamalarının Etkisi **33**
1.3. GÜVENLİK HARCAMALARI VE YABANCI YATIRIM İLİŞKİSİ **33**
1.4. TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR **34**
İKİNCİ BÖLÜM **38**

MATERYAL YÖNTEM **38**
2.1. YÖNTEM BİLEŞENLERİ **38**
2.1.1. Araştırma Hipotezleri **38**
2.1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar **38**
2.2. İSTATİSTİK YÖNTEM **39**
2.2.1. Verilerin Toplanması ve Veri Seti **39**
2.2.2. Kullanılan İstatistiksel Yöntemler **39**
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **40**
BULGULAR **40**
3.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER **40**
3.2. VERİ SETİ **41**
3.3. NORMALLİK TESTLERİ **43**
3.4. HİPOTEZ TESTLERİ **44**
3.5. KORELASYON ANALİZİ **48**
3.6. REGRESYON MODELLERİ **51**
SONUÇ VE ÖNERİLER **55**
KAYNAKÇA **58**
EKLER **62**

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik devletleri
DB	Dünya Bankası
EVA	Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added)
GYO	Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı
MVA	Piyasa Katma Değeri (Market Value Added)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü The Organisation for Economic Co-operation and Development

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1. Uluslararası sermayenin türleri 6
Şekil 1. 2. Uluslararası pazarlara giriş stratejileri 7
Şekil 1. 3. DYY'lerin yabancı yatırımlar içerisindeki yeri ve türleri 11
Şekil 1. 4. GSMH ve güvenlik harcamaları arasındaki ilişki 31
Şekil 1. 5. Türkiye'de son on yılın yabancı yatırım oranlarının dağılımı 35

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1. Şirketleri DYY'ye iten temel amaçlar 12
Tablo 1. 2. Firma ve ülke açısından DYY'lerin getirileri 14
Tablo 1. 3. DYY'lerin amaçlarına göre getirileri 15
Tablo 1. 4. Doğrudan yabancı yatırımı etkileyen itici ve çekici faktörler 17
Tablo 1. 5. Kaynak ve türlerine göre güvenlik unsurları 30
Tablo 1. 6. Türkiye'de 2006 ve 2014 yılları arasında yapılan güvenlik harcamalarının değişimi 32
Tablo 1. 7. 2001 ve öncesinde Türkiye'de DYY 35
Tablo 1. 8. Türkiye'deki yabancı sermayenin sektörlere ve ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı 36
Tablo 3. 1. Şirket yapısı ve güvenlik giderlerinin değerleri 40
Tablo 3. 2. Veri setinin bağımlı ve bağımsız değişkenleri 42
Tablo 3. 3. Veri setindeki tüm değişkenlerin tüm örneklem için ortalama ve standart sapma değerleri 43
Tablo 3. 4. Araştırma değişkenlerinin normallik dağılımları 44
Tablo 3. 5. Yerli ve yabancı yatırımların demografik özellikleri arasındaki farklar 45
Tablo 3. 6. Araştırma bağımlı ve bağımsız değişkenlerine göre yerli ve yabancı yatırımların değişkenleri arasındaki fark analizi sonuçları 47
Tablo 3. 7. Yerli yatırımlar için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları . 48
Tablo 3. 8. Yabancı yatırımlar için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları 49
Tablo 3. 9. Tüm yatırımlar için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları .. 50
Tablo 3. 10. Yerli yatırımlar için toplam satış ile toplam güvenlik harcamaları arasındaki ilişki için yapılan regresyon modeli sonuçları 51
Tablo 3. 11. Yabancı yatırımlar için toplam satış ile toplam güvenlik harcamaları arasındaki ilişki için yapılan regresyon modeli sonuçları 52
Tablo 3. 12. Tüm yatırımlar için toplam satış ile toplam güvenlik harcamaları arasındaki ilişki için yapılan regresyon modeli sonuçları 53
Tablo 3. 13. DYY için çok değişkenli regresyon modeli 54

GİRİŞ

Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte iletişim sistemlerinde, ulaştırma, lojistik ve tedarik gibi gerek ürün, gerekse hizmet üretimi ve pazarlamasında ciddi gelişmeler olmuştur. Bunun yanında küresel pazarların giderek daralması ve üretimdeki artış, ekonomide küreselleşme ve dışa açık ekonomileri zorunlu kılmıştır. Günümüzde içe dönük ya da dışa kapalı ekonomik yapılar varlığını ya sürdürememekte, ya da çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye'nin 1980 öncesinde sürdürdüğü ithal ikame yaklaşımın zararlı etkilerinde görüldüğü gibi ekonominin, sınırlarla çizilemeyen bir yapıya ulaştığı ifade edilebilir.

Bu dönüşüm sürecinde şirketler öncelikle Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) ve daha sonra küresel şirketler gibi çeşitli dönüşümler geçirmiştir (Gür, 2014: 25). Tüm bu dönüşüm sürecinde her ne kadar kavramsal ve terimsel farklılıklar olsa da, kendi ülkesi dışında bir ülkede yapılan yatırımlar genel olarak "Yabancı Sermaye Yatırımı" şeklinde literatüre geçmiştir. Yabancı sermaye yatırımı en genel tanımıyla, bir başka ülkede yapılan sermaye yatırımlarını ifade etmektedir.

Literatürde yabancı sermaye temel olarak doğrudan yabancı yatırım (DYY), portföy yatırımları ve dış borç olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir (Gür, 2014: 25). Bunlar arasından DYY'ler, daha çok şube kurma veya satın alma yöntemleri ile gerçekleşmektedir (Mutlu, 2005: 101). Yine yönetim yapısında söz sahibi olma ve direk üretim tesisini satın alma şeklinde de gerçekleşebilmektedir (Karaçuka, 2001: 12). OECD ise gerçekleşme şekli ya da biçiminden ziyade, şirket içerisindeki oranı üzerinden tanım yapmıştır. Buna göre bir şirketin %10 ve üzerinde oranına sahip olan ya da yönetimde %10 ve üzerinde söz sahibi olan bir yapı, DYY olarak adlandırılmaktadır (OECD, 2008: 49-50). Dolayısıyla bu araştırmada da, şirketin ortaklık türünde %10 ve üzerinde yabancı sermaye olan yatırımlar DYY olarak, OECD tanımına göre değerlendirilmiştir.

DYY'lerin ekonomiye çok önemli katkıları vardır. Sektörde rekabeti arttırma, yeni teknoloji transferi, sektörlere likidite sağlama, liberal piyasa yapısına kavuşma ve dünya ile daha entegre bir ekonomik sistem kurma, istihdamı arttırma, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinin yakınlaşması gibi katkılar başta gelmektedir (Ekinci, 2011: 72; Özcan ve Arı, 2010: 66; Kar ve Tatlısöz, 2008: 6; Yılmaz, 2007: 2; Bayraktar, 2003: 12). Bu nedenle ülkeler ve yönetimler, DYY çekebilmek için teşvik çalışmaları yapmakta, yasal düzenlemelere yer vermektedir.

Literatürde DYY'leri etkileyen pek çok faktör araştırma konusu olmuştur. Bunların başında istikrarlı bir ekonomik sistem, piyasa büyüklüğü, iş gücü maliyeti, istihdam oranları, dış açıklık, siyasi istikrar, ülkenin lojistik ve lokasyon özellikleri gibi pek çok özellik gelmektedir (Lebe ve Ersungur, 2011; Çak ve Karakaş, 2009; Çinko, 2009; Kar ve Tatlısöz, 2008: 8; Yılmaz, 2007: 2; Tunca, 2005: 20; Bayraktar, 2003: 7). Öte yandan işletmeler için önemli bir harcama türü olan güvenlik harcamalarının DYY'ler üzerindeki etkilerine ilişkin yeterli çalışma yoktur. Bölgesel dengeler ve ülkemizin son yıllarda güvenlik konusunda yaşanan gelişmeleri incelendiğinde, bu konuda önemli bir eksikliğin olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada, Türkiye'deki DYY'lerin güvenlik harcamaları ile yerli yatırımların güvenlik harcamalarının incelenmesi, aradaki farkların ortaya konması ve işletmelerin finansal performansları ile ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada Dünya Bankası tarafından kurulan Enterprise Survey kurumunun Türkiye'deki 1344 firma üzerinden topladığı verilerden yararlanılarak, doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların öncelikle güvenlik harcamalarının kıyaslanması ve aradaki farkın ekonometrik boyutlarının ortaya konması, ardından güvenlik giderlerinin firmaların toplam yıllık satış, maliyet ve istihdam oranları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu sayede araştırmada, ülke içerisindeki güvenlik algısı ve giderlerinin yabancı yatırım üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunun ortaya koyulması amaçlanmaktadır.

Betimsel tarama modelinde desenlenen araştırmada, doğrudan yabancı yatırımların güvenlik giderlerinin yatırımların ekonometrik değerleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun için çok değişkenli (multivariate analiz) korelasyon analizi ve nedensellik testleri yapılmıştır. Yerli ve yabancı yatırımların farkında ise fark analizlerinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümünde konuya ilişkin kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Bu bölümde DYY'ler, tanımı, önemi, etki eden faktörler ve türlerine değinilmiştir. Yine bu bölümde öncelikle güvenlik kavramı ve güvenliğin türleri verilmiş, ardından güvenlik harcamalarına yer verilmiştir. Türkiye'deki DYY'lerin mevcut durumu da incelenmiş ve uygulama için kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde veri seti ve araştırmaya ilişkin yöntem bilgilerine yer verilmiştir. Bu bölümde araştırmanın amacı, önemi, problem durumu, hipotezler, kapsam ve sınırlılıklar, yöntem ve istatistik/ekonometrik modele ilişkin bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde bulgulara yer verilmiştir. Bu bölümde öncelikle DYY ve yerli yatırımlar kendi içerisinde değerlendirilmiş ve rapor edilmiştir. Daha sonra DYY ile yerli yatırımlar arasında firma ekonomik göstergeleri, güvenlik harcamaları, bunların payı ve araştırma temel parametrelerinin farkı incelenmiştir. Bulguların son aşamasında ekonomik göstergeler ile güvenlik harcamaları arasında önce DYY ve yerli yatırımlar için ayrı ayrı, daha sonra birlikte korelasyon analizi kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde, öncelikle uygulama bölümünde yapılan analizlerin ve ilişkili kavramlar hakkında genel bir bilgi edinilmesi için, konuya ilişkin genel bir kavramsal çerçeveye yer verilmiştir.

1.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Finansal küreselleşme geçtiğimiz otuz ile kırk senelik dönemde yerküreyi saran ekonomik bir süreç haline gelmiş olup bu süreçle birlikte pek çok kavram akademik alanda, iş dünyasında ve günlük yaşamda sıklıkla tartışılır olmuştur. Tartışılan kavramların ise en başında doğrudan yabancı yatırım kavramı (DYY) ve çokuluslu şirketler (ÇUŞ) gelmektedir. Günümüzde bu kavramlarla ilişkili en çok tartışılan hususların başında ÇUŞ'lar ve yerli şirketlerin arasındaki ilişki gelmektedir (Gür, 2014: 13). Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) yaptığı tanıma göre Yabancı Sermaye kavramını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Bayraktar, 2003: 4):

- Yabancı yatırımcı firmasını dağıtılmayan ve yatırıma yeniden aktarılan kazançlardaki paylarını,

- Yabancı yatırımcıların nakit ya da ayni sermaye aracılığı ile ana firmadan hisse ve borç senetlerinin (değişik vadelerdeki borç senetlerinin) alımlarını,

- Yabancı yatırımcıların firmalara sağladığı kredileri,

- Yabancı yatırımcıların firmadan nakit dışı makineleri ve üretim haklarının alımını,

- Yabancı yatırımcıların sağladıkları ticari ve diğer kredileri içermektedir.

1.1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımın Tanımı

OECD 2008 yılında doğrudan yabancı yatırımın tanımı ile ilgili kıstasları ve dönüm noktasını değerlendiren geniş ölçekli bir rapor yayınlamıştır. Bu rapora göre bir yatırımın doğrudan ya da dolaylı olarak %10 ya da üzerinde sahipliği veya oy kullanma

gücü, doğrudan yabancı yatırım ilişkisini göstermektedir. Rapora göre doğrudan yabancı yatırımcı ise başka bir ülkedeki bir işletmede %10 ve üzerinde pay ya da oy hakkı sahibi olan yatırımcıyı tanımlamaktadır (OECD, 2008: 49-50). Bu nedenle doğrudan yatırımı değerlendirirken, öncelikle yabancı sermayeye bakmak gerekir.

Yabancı sermaye kavramını bir ülkeye geliş şekline göre aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür (Yavan ve Kara, 2003: 20):

a. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları: Buna göre, özel ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları, doğrudan ya da dış yatırım veya dolaysız yabancı sermaye yatırımları şeklinde tanımlanmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir şirketin diğer bir ülkedeki bir şirketi satın alması, yeni bir şirket kurması, ya da o ülkede var olan bir şirketin sermayesini arttırarak ortaklık kurması veya var olan şirketlerle lisanslar, know-how bilgisi, teknoloji ve yönetim şekli gibi konuları getirmeleri şeklinde yapılan yatırımlardır.

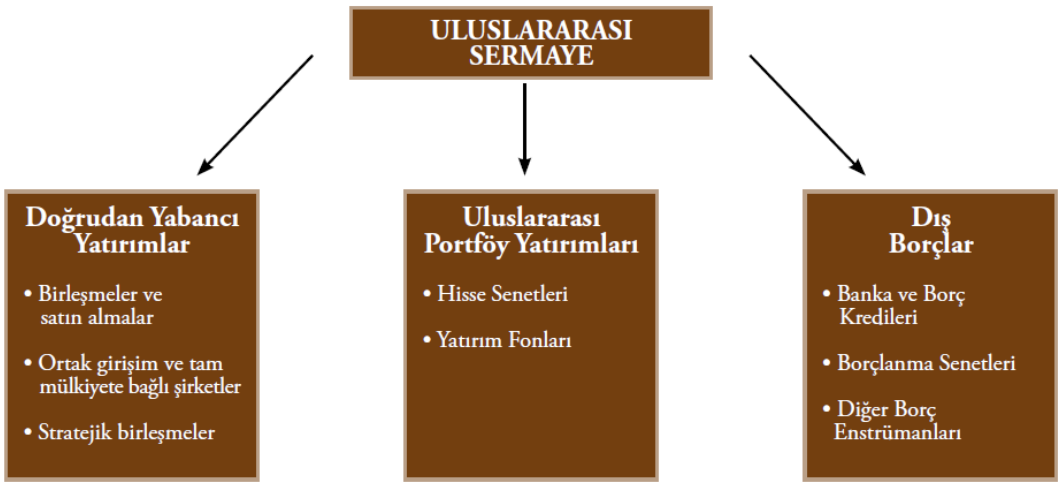
b. Portföy yatırımları: Özel mali sermaye olarak da bilinen bu yatırım şeklinde, bir yabancı sermaye sahibinin, bir ülkenin borsasında işlem görmekte olan hisse senetlerini, devletin garantisini taşıyan tahvil ya da bonoları satın alması biçiminde görülen mali işlemdir. Türkiye 1986 senesinde İMKB'nin açılmasından itibaren portföy yatırımı biçiminde yabancı sermaye girişinden önemli derecede faydalanmaktadır.

Yabancı sermaye girişinden krediler ve dış yardım nitelikleri açısından ayrı ele alındığında yabancı yatırımlar, yatırılabilir kaynağın kişiler ve kuruluşlarca bir başka ülkeye taşınması durumudur. Portföy yatırımları kavramı ise bir ülke borsasında işlem görmekte olan firmaların hisselerinin bir diğer ülkeye ya da ülkedeki kuruluşlara satılması anlamına gelmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımı ise bir ya da daha fazla uluslararası yatırımcı tarafından tamamına sahip olmak şeklinde ya da yerli şirketlerle ortaklık biçiminde yapılan yatırımlar şeklinde ifade edilmektedir (Bayraktar, 2003: 5).

Finansal küreselleşme kavramının uluslararası sermaye akımı açısından üç farklı boyutundan söz etmek mümkündür: 1) uluslararası portföy yatırımı, 2) Doğrudan

Yabancı Yatırımlar, 3) dış borçlar. Uluslararası portföy yatırımını, yabancı yatırımcılar tarafından firmaların hisse senetleri ve yatırım fonlarına karşı yapılan ve alınan mülkiyetin firma değerinin %10'un altında kaldığı yatırımlar şeklinde ifade edilmektedir. DYY'ler yabancı kişiler ya da işletmelerin hedef ülkelerde bir şirketi satın alması ya da o ülkedeki var olan işlemleri genişleterek minimum %10 hisse oranı aldığı yatırım türüdür. DYY'ler aracılığı ile pek çok ülkede yatırımın ve üretimin yapıldığı işletmelere çokuluslu şirket (ÇUŞ) denilmektedir (Gür, 2014: 25). Uluslararası sermayenin türlerine göre dağılımları Şekil 1.1'de verilmiştir.

Şekil 1. 1. Uluslararası sermayenin türleri

Kaynak: Gür, 2014: 25.

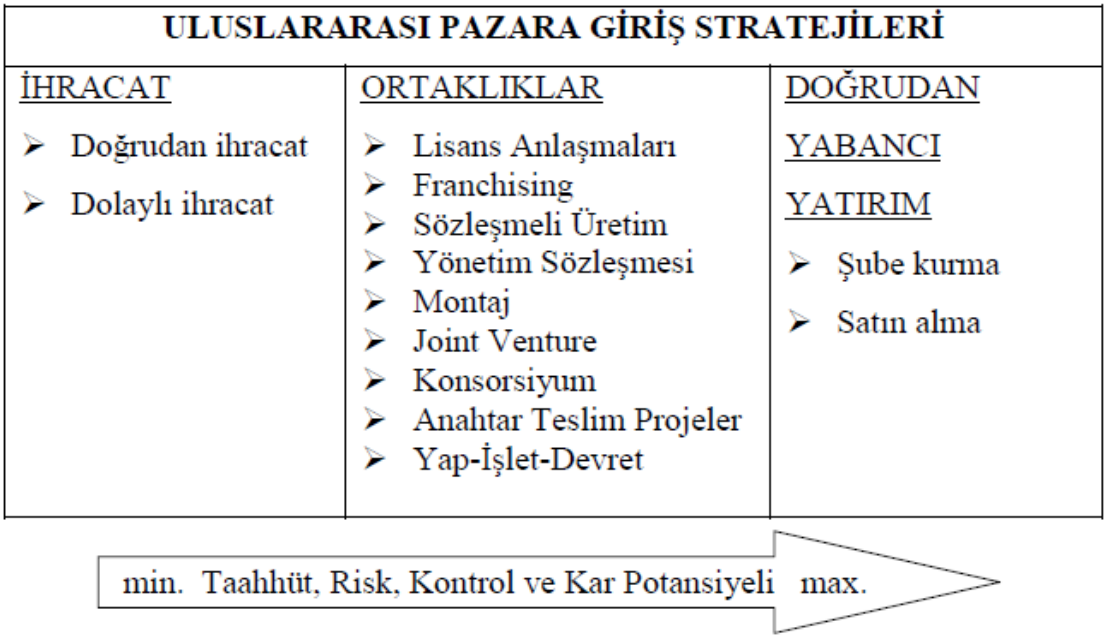
Şekilde de görüldüğü gibi, uluslararası sermaye temel olarak doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve dış borçlardan oluşmaktadır. DYY, uluslararası sermayenin yatırım boyutunun en önemli unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin yaptığı tanıma göre doğrudan yatırımlar, bir yatırımcının bulunduğu ülkenin ekonomisi dışındaki başka bir ülke ekonomisinde uzun vadeli ve kalıcı olarak yatırım yapmasına karşılık gelmektedir. Bu noktada yatırımcının kuruluş sermayesinde %10 ve üzerinde pay sahibi olması ya da firmanın yönetiminde söz sahibi olması gerekir. IMF'nin bu tanımda doğrudan yatırım ile portföy yatırımı arasında farkı ortaya koymuştur. Bu fark, nüfuz ve denetim açısından

değerlendirilmektedir. Doğrudan yatırım portföy yatırımına göre genelde daha kalıcı ilişkiler kurmaktadır (Durgan, 2016: 5).

Doğrudan yabancı yatırım kavramı üç unsurdan meydana gelmekte olup bunlar özsermaye, yeniden yatırıma dönüşen kazanç ve işletme içi borçlanma olarak nitelendirilebilir. Öz sermaye yabancı yatırımcıların kendi ülkelerinin sınırlarının dışında olan girişimlerden payı satın almaları anlamına gelmektedir. Yeniden yatırıma dönüştürülen kazançlar da, doğrudan yatırım yaparak pay sahibi haline gelen yabancı yatırımcıların dağıtılmayan kârlar üzerindeki paylarını tanımlamaktadır. Şirket içi yapılan borçlanmalar ise doğrudan yatırımlara katılan tarafların arasındaki veya bağlı girişimler arasındaki kısa ya da uzun vadeli borç alacak fonunu tanımlamaktadır (Yılmaz, 2008: 38). Uluslararası pazara girişte belli stratejilerin takip edilmesi gerekir. Bunlar Şekil 1.2'de verilmiştir.

Şekil 1. 2. Uluslararası pazarlara giriş stratejileri

Kaynak: Mutlu, 2005: 101.

Şekilde de görüleceği gibi, DYY'ler ihracat ve ortaklık dışında kalan, taahhüt, risk, kontrol ve kar potansiyeli daha yüksek olan yatırımlardır. Şube açma ya da satın alma yöntemi ile yapılabilecek olan DYY'ler, pazara giriş stratejileri arasında en büyük ölçekli olan yöntemdir.

DYY'ler, ÇÖŞ'ler veya girişimci tarafınca üretim sürecinin başka ülkelerde yapılması anlamına gelmekte olup, genel manada DYY, bir ülkede bir firmanın satın alınması, yeni kurulan bir işletme için kuruluş sermayesinin sağlanması veya var olan bir işletmenin sermayesini arttırarak yapılabilir. DYY, o ülkede mevcut işletmelerce başka bir ülkede mevcut işletmelere yapılan ve kendileriyle beraber teknoloji, işletme bilgileri ve yatırımcıların kontrol yetkilerini de birlikte getiren yatırımlardır (Efe, 2002: 3-4).

DYY'ler kapsamında üç türlü yatırım tipi görülmektedir (UNCTAD, 1999: 465). Bunları, öz sermaye, yatırıma dönüşen kazançlar ve şirket içi borçlanmalar şeklinde sıralamak mümkündür. DYY'lerin, kendi ülkeleri dışındaki girişimlerin hisselerinin alınması ilk yatırım veya öz sermaye olarak nitelendirilmektedir (Aytemiz, 2009: 190).

1.1.2. Tarihi Süreç İçinde Doğrudan Yabancı Yatırımın Gelişimi

1800'lü senelerde doğal ve tarımsal kaynaklar aracılığıyla başlayan yabancı sermaye yatırımı kavramı günümüze değin bilgi işlemlerinden nükleer maddeler konusuna ve hizmet sektörü yatırımlarından hizmetlere kadar uzanan önemli bir gelişme kaydetmiştir. 1800-1890 seneleri arasındaki mineral, petrol, kauçuk, yün, meyve gibi doğal olan ve tarımsal olan kaynak türleri üzerinde bu yatırım türleri artmıştır. Öte yandan 1891-1940 seneleri arasında kimyasal maddelerin, ilaçların, yiyeceklerin ve motorlu taşıtların önem kazandığı görülmektedir. Bunun akabinde 1941- 1945 seneleri arasında ulaştırma ve savunma sanayi ön plana çıkmıştır. 1946-1960 seneleri arasında ise finansal hizmetlerin, haberleşme kavramının, makinelerin, otelciliğin ve mühendislik sektörlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. 1960'lı ve 1970'li seneler arasında elektronik eşya üretimi, araştırma ve geliştirmeler, turizm faaliyetleri, eğitim hizmetleri, gıda, sağlık hizmetleri ve temizlik konularında sektörler önem kazanmıştır. 1985'den itibaren turizm, bilgi işlemler, otomotiv sektörü, iletişim ve nükleer madde yabancı sermayeyi çeken unsurlar olmuştur (Bayraktar, 2003: 7).

19. yüzyılın başıyla 1. Dünya Savaşının arasındaki süreç küreselleşmenin ilk dalgası olarak tanımlanmaktadır (Baldwin ve Martin, 1999; Findlay ve O'Rouke, 2013). ÇUŞ'lar, küreselleşme sürecinin ilk dalgasındaki ticari ve finansal uyumun sağlanmasında hayati bir rol üstlendiler. Fransa, İngiltere ve Almanya kökenli ÇUŞ'lar bu dönem içerisinde sömürge ülkeleri ve diğer sanayileşmemiş olan ülkelere yüksek düzeyde altyapı yatırımı yapmıştır. I ve II. Dünya Savaşı ile Büyük Buhran sonrası altın standardı çökmüş ve finansal küreselleşmenin bu ilk dalgası sönmüştür (Gür, 2014: 14).

1950'li senelerden itibaren DYY dünya çapında iktisadi büyüme ve kalkınma bakımından önemli bir unsur olmuş, 1980'li senelerden sonra ise hızlı küreselleşme süreciyle beraber hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde önem kazanmıştır. Küreselleşme süreciyle sermayenin nispeten bol ve getirilerinin az olduğu yerlerden, daha az getirilerinin yüksek olduğu yere hareketine neden olmuştur. 1980'li senelerin ortalarına kadar süren zaman diliminde ticaret ve üretimdeki artış küresel ekonomi çerçevesinde karşılıklı bağımlılığı göstermektedir. Bu dönemin ardından DYY'ler ticaretten daha ziyade artmıştır. Bunun sonucunda küresel entegrasyon sürecinin temel mekanizması ticaretten DYY'lere doğru değişiklik göstermiştir (Durgan, 2016: 1).

1980'li senelerle beraber başlayan finansal serbestleşme çalışmaları ve onun önemli parçası şeklindeki sermaye hareketlerinin serbestleşmesinin dünyada ciddi bir gelişme gösterdiği ifade edilebilir. 1980'li senelerin başından başlayarak dünyada liberal ekonomik politikası yaklaşımının yükselişe geçmesi, piyasa ekonomilerinin gelişmeleri ve giderek daha fazla uluslararası üretimin yapılması, yabancı sermaye biçimi olan DYY'ler de bir artış görülmesine yol açmıştır. Son yıllarda dünya ekonomilerinde görülen küreselleşme olgusu, gelişmekte olan ülkelerde gereksinim duyulan sermayenin DYY ile karşılamalarına yol açmıştır. Ekonomik ve sosyal yaşamda görülen gelişmeler DYY'leri olumlu etkilemiş ve bu yatırım biçiminin artmasını sağlamıştır. DYY'ler, yatırımda olunan ülkeler için yalnızca sermaye değil, buna ilave olarak teknoloji yeniliği ve istihdam sağlama kaynağı biçiminde işlev görmüştür (Ekinci, 2011: 72).

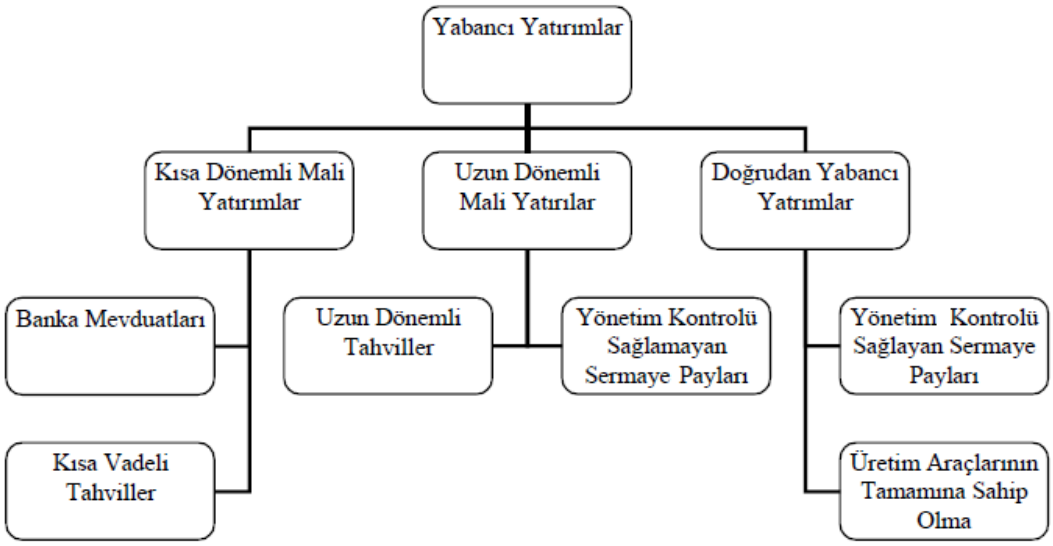
Özellikle 2008 küresel krizinin ardından ülkeler daha fazla yatırımı çekebilme adına yeni politikalar benimsemiş olup, ikili anlaşmalar yerine bölgesel yatırım politikaları ön plana çıkmaya başlamıştır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı uluslararası yatırım hareketlerinde önem kazanmış olup ülkeler, sürdürülebilir kalkınmalarını sağlayan DYY politikalarına önem vermişlerdir. Bundan ötürü DYY'ler hakkında daha seçici ve stratejik yaklaşımlar sergilenmiş olup, son dönemde yaşanan krizlerde, hem gelişmiş olan hem de gelişmekte olan ülke hükümetlerin ekonomik büyümeyi artırmak ve sürdürmekteki fonksiyonunu arttırmıştır (Durgan, 2016: 2).

Ülkemizde dünyada yaşanan gelişim süreçleri ile benzer şekilde, 1980 senesinde 24 Ocak kararlarıyla birlikte ekonomik liberalizasyon sürecine girmiştir. 1989 senesinde 32 sayılı kararnameyle kambiyo denetimleri kaldırılmış, sermaye hareketleri serbest bırakılmıştır. Sermaye hareketlerinin bu şekilde serbestleştirilmesi ülkedeki finansal piyasaları ve bankacılık sektöründe var olan problemlerle, ekonomik istikrarın sağlanamadığı bir ortamda gerçekleştirilmiştir. 1990'lı senelerden başlayarak Türkiye yoğun sermaye hareketiyle karşılaşmıştır. Artan sermaye hareketinin büyükçe bir bölümü doğrudan sermaye hareketleri biçiminde değildir. Bundan ziyade, yüksek reel faizler ve sabit döviz kurlarına dayalı olan spekülatif amaçlı, kısa vadeli sermaye hareketi ön plana çıkmıştır (Ekinci, 2011: 73).

1.1.3. Doğrudan Yabancı Yatırımın Türleri

Yabancı yatırımların sınıflandırılması sürecinde temel ayırma konusu ülkeye gelen yabancı yatırımların mali değerleri ile ilişkilidir. Buna göre yabancı yatırımları mali yatırım ve doğrudan yatırım şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Yatırımlar zaman boyutuna bağlı olarak kısa ve uzun vadeli mali yatırımlar şeklinde de iki temel kategoriye ayrılabilmektedir. Uzun vadeli mali yatırım portföy yatırımı olarak bilinmektedir. Mali yatırıma portföy yatırımları, fiziki yatırıma ise doğrudan yabancı yatırımlar veya dolaysız yatırımlar denmektedir (Yılmaz, 2008: 35). DYY'lerin yabancı yatırımlar içerisindeki yeri ve türleri Şekil 1.3'te gösterilmiştir.

Şekil 1. 3. DYY'lerin yabancı yatırımlar içerisindeki yeri ve türleri

Kaynak: Karaçuka, 2001: 12.

Diğer yabancı yatırımlardan farklı olarak DYY'ler, yönetim kontrolü ve doğrudan üretim araçlarına sahip olma şeklinde görülebilir. Dolayısıyla DYY'nin türlerini doğrudan faaliyete giriş ya da faaliyetlerde yönetim hakkına sahip olmak şeklinde iki temel başlıkta incelemek mümkündür.

Pek çok şirket önce ihracat yaparak işe başlamakta, ilk girişimlerin başarılı olması durumunda pazara daha fazla yatırım yapmaya karar vermektedir. Gerekli işgücünün ve kaynağın olmadığı işletmeler aracı kuruluşlar kullanarak piyasaları bilen ve belirli büyüklüğe ulaşmış olan firmalar ise aracı kullanmadan ihracat yapmaktadırlar. Öte yandan firmalar buna ilave olarak, rekabet etme yönünde ortaklıklar kurmayı da seçebilir. Stratejik ortaklıklar mallar ve hizmet üretme ya da pazarlama amaçlı yabancı firmalara bir şekilde katılma, onlarla ortak hareket etme anlamına gelmektedir. Çok önemli olan uluslararası pazarlama imkânlarının elde edilmesi ve pahalı teknolojilerin kullanımı nedeniyle, başarısızlığın maliyetleri işletmelerin tek başına üstesinden gelemeyeceği boyutta olabilir.

Bu gibi durumlarda, dış pazara girme adına ortak girişimlerin kurulması daha kullanışlı olmakta, bazı durumlardaysa işletme, faaliyetlerini sürdüren bir başka firmayı satın

almayı veya yurtdışında yatırım yapmayı seçebilmektedir (Kudar, 2010: 8). DYY'ler bir amaç üzerine yapılmakta olup, kar amacının dışındaki amaçlar Tablo 1.1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. 1. Şirketleri DYY'ye iten temel amaçlar

Yabancı Yatırımın Amacına Göre Türleri	Ev Sahibi Ülkede Aranan Özellikler
Piyasa Arayan	• Piyasa büyüklüğü • Piyasanın büyüme oranı • Bölgesel ve küresel piyasalara erişim • Ülkeye has tüketici tercihleri • Piyasaların yapıları • Yerli iş hayatının gücü
Etkinlik Arayan	• Emeğin üretkenliğine göre ayarlanmış kaynak ve varlık maliyetleri • Ulaştırma ve ara ürünler gibi diğer girdi maliyetleri • Ölçek ekonomileri için bölgesel bir birliğe üyelik
Doğal Kaynak Arayan	• Hammaddeler • Düşük maliyet, vasıfsız emek
Stratejik Varlık Arayan	• Vasıflı emeğin varlığı • Kaliteli üniversite ve araştırma kuruluşlarının varlığı • Nitelikli işçi arzının genişliği • Yenilikçi kapasite, teknolojik adaptasyon, pazarlama ağları, teknik beceriler, iş ve kültürel tutumlar ve kümelenmeleri içeren varlıklar • Ar-Ge ve DYY'lerde kümeler ve kritik büyüklükler

Kaynak: Durgan, 2016: 12.

Tablo 1.1'de de görüleceği üzere, DYY için hedef ülkenin, yatırımcının kendi ülkesinde olmayan bazı olanakları ya da imkanları vermesi gerekir. Bunlar piyasa, etkinlik, doğal kaynak ya da stratejik varlık olmak üzere dört temel başlıkta incelenebilir. Bu çerçeve de işletmeler dikey ya da yatay yatırım yapmak suretiyle DYY gerçekleştirmektedir.

1.1.3.1. Dikey DYY

İşletmelerin üretim zincirlerinin coğrafik yerelleştirilmesini içeren dikey DYY, düşük ücretli ülkelerde bulunan yabancı girişimler, emek yoğun ara ürün üreten ve bu ürünleri daha sonra yüksek ücretli olan ülkelere gönderen DYY türüdür. Bu DYY türünde genellikle de ana işletmenin kendi ülkesine ürün ya da hizmetin gönderilmesi söz konusudur. Sermaye yoğun aşamalarda göreceli olarak sermaye zengini ülkelere yapılmakta olup dikey DYY, "etkinlik arayan DYY türü" olarak nitelendirilebilir (Coşkun, 2001: 110).

Bir sektör ya da firma için üretim zincirindeki dikey şekilde aşamalara ayrılması ve bu üretim aşamasının düşük maliyetli yerlerde yeniden kurulması dikey DYY'nin temelidir. Bunun sağlanması için ülkeler arasında dikey ilişkilerin olması gerekir. Diğer bir ifadeyle ülkeler arasında geliştirilmiş olan bir üretim zincirinin olması gerekir. Dikey DYY genellikle ticarete sebep olmaktadır. Bunun nedeni üretimin farklı safhalarında farklı ülkelerin uzmanlık sahibi olduğu zaman uluslararası üretimin artması ve bunun da uluslararası ÇUŞ aracılığı ile ticarete dönüşmesidir. Başka bir ifadeyle ÇUŞ'lar, üretim sürecindeki her aşamanın farklı bir ülkede yerine getirilmesine sebep olmakta ve her bir safhada üretilen ürün son ürün aşamasına gelinceye değin diğer bölgede bulunan üretim birimlerine taşınarak firmalar ya da işletmeler arasında ticareti arttırmaktadır (Aytemiz, 2009: 192).

1.1.3.2. Yatay DYY

Bu tür DYY'ler "pazar arayan DYY" olarak da bilinmekte olup, müşterilere yakın olma avantajı sağlaması, ulaşım maliyetlerinin azalması ve daha az kültürel engel yaşanması gibi avantajlar yatay DYY için söz konusudur (Coşkun, 2001: 111).

Yatay DYY'lerin kuramsal analizinde, ölçeğe göre artmakta olan getiriler ve piyasa yapılarını temel alan yeni ticaret yaklaşımları geçerlidir. Bu kuramda ihracat aracılığıyla piyasaya giriş maliyetlerinin yüksek olduğu veya yeni bir üretimin tesis kurulum maliyetinin düşük olduğu hallerde DYY'lerin ihracatla yer değiştirmesine neden olmaktadır. Bu durum beraberinde, yatay uzmanlaşmayı da getirmekte olup, piyasanın

büyük olduğu durumda firma ihracat yapma yerine yerinde üretim yapmayı tercih etmektedir. Firmalar piyasa daha büyük olduğu durumda çıktı başına düşen sabit maliyet düzeyini azaltma ve daha çok işletmenin olduğu sektörde ve daha yoğun bir rekabet ortamına girmeyi seçmiş olacaktır (Aytemiz, 2009: 191).

1.1.4. Doğrudan Yabancı Yatırımın Önemi

Sermaye kavramının küreselleşmesi ile birlikte ülkeler arasında DYY akışlarının daha hızlı olması söz konusu olmuştur. İhracatların ulaşım masrafları içermesinden dolayı, DYY aracılığıyla pazara girmek daha avantajlı olup yapılan bu yatırım, hem sermayenin ana ülkesine, hem de yatırımın yapıldığı hedef ülkeye önemli ve ciddi kazançlar sağlamaktadır (Özcan ve Arı, 2010: 66). DYY'lerin önemi ülke ve firma perspektifi açısından Tablo 1.2'de verilmiştir.

Tablo 1. 2. Firma ve ülke açısından DYY'lerin getirileri

• **Ülke perspektifi açısından**	• **Firma perspektifi açısından**
1-Liberal piyasa mekanizması 2-Ekonomik küreselleşme 3-Refah sağlayıcı varlıkların artan hareketliliği 4-Kalkınmada havalanma (take-off) aşamasına gelen ülke sayısının artması 5-Gelişmiş ve bazı yeni endüstriyelleşmekte olan ülkelerin ekonomik yapılarının yakınlaşması 6-DYY'nin fayda ve maliyetlerinin hükümetler tarafından daha iyi değerlendirilmesi	1-Global piyasalara erişim ihtiyacının artması 2-Mevcut en ucuz kaynaklardan girdi temin etmek için oluşan rekabetçi baskılar 3-Bölgesel bütünleşmenin daha fazla etkinlik arayışında olan yatırımları hızlandırması 4-Ulaşım maliyetlerinin düşmesi ve sınır ötesi iletişim kolaylığının artması 5-Lider firmalar arasında oligopolistik rekabetin yükselmesi 6-DYY için yeni mekânsal olanakların ortaya çıkması 7-Globalleşme ve lokalleşmenin avantajlarını daha iyi

Kaynak: Özcan ve Arı, 2010: 66.

Tablo 1.2'de de görüleceği üzere, DYY'ler hem ülkeye, hem de firmaya ciddi getiriler sağlamaktadır. Bunların başında ise liberal yapı, küresel piyasalar, erişilebilirlik gibi temel üretim değerleri gelmektedir. DYY'lerin ekonomi üzerindeki olumlu etkilerinden birisi de, istihdam üzerinde arttırıcı etki yapmasıdır. DYY üzerindeki bazı teorilerde DYY sonucu istihdam artışı vurgulanmaktadır. Bu teorilerden birincisi Eklektik

Paradigma şeklinde adlandırılan OLI teorisi olup, bu teoriye göre bir ÇUŞ'un yabancı yatırım yapması için konumsal avantajı, mülkiyet avantajı ve içselleştirme avantajlarının birlikte olması lazımdır. Bu teori çerçevesinde yapılan DYY'ler ev sahibi ülkelerin yeni istihdam imkânları elde etmesine ve yerel firmalara nazaran daha yüksek düzeyde istihdam oluşturmasına olanak vermektedir (Ekinci, 2011: 72).

DYY'ler, sermaye ve teknolojinin bir arada akışını sağlamaktadır. Büyüme ve ticaret teorilerine göre uluslararası sermaye akımları, sermayeyi ithal eden ülkedeki kişi başı GSYİH'yi yükseltmekte ve daha yüksek teknolojiye erişim, sürdürülebilir büyüme gibi önemli kavramların en önemli kaynağını teşkil etmektedir. Buna ilave olarak DYY'ler, sermaye sahibi olan ve sermaye ithal etmekte olan ülkeler arasındaki risk paylaşımını sağlamaktadır. Bu sayede sermaye akımlarının DYY biçimi borçlanmadan daha fazla faydalı görülmektedir. Özetle DYY, ülkeye pazar disiplininin, teknolojinin ve yönetimsel uzmanlığın transferi, risk paylaşımı benzeri bazı yararlar sağlamaktadır (Özcan ve Arı, 2010: 66). DYY'lerin amaçlarına göre getirileri Tablo 1.3'te verilmiştir.

Tablo 1. 3. DYY'lerin amaçlarına göre getirileri

Doğal kaynak arayışında olan DYY:	**Pazar arayışında olan DYY:**	**Etkinlik arayışında olan DYY:**	**Stratejik varlık arayışında olan DYY:**
*Tamamlayıcı varlıklar sağlar (teknoloji, yönetim gibi) *Yabancı piyasalara erişim sağlar. *Üretim kalitesi standartlarını yükseltir.	*Tamamlayıcı varlıklar sağlar (teknoloji, yönetim gibi) *Geri kalmış üretim bağlantılarını, özelleşmiş emek piyasalarını destekler. *Yerli rakiplerin ulusal tüketicilerinin beklentilerini yükseltir. *Yerel girişimciliği ve ulusal rekabeti tetikler	*Sınır ötesi ağlaşma ve emeğin uluslararası dağılımını geliştirir. Ev sahibi ülkenin nispi avantajlarını arttırır. *Yabancı pazarlara ve arz kaynaklarına erişim sağlar. *Geri kalmış üretim bağlantılarını, özelleşmiş emek piyasalarını düzenler. *Üretim kalitesi standartlarını yükseltir. *Yapısal düzenlemeleri etkinleştirir.	*Yeni finans sermayesi ve tamamlayıcı varlıklar sağlar. *Yabancı pazarlara erişim sağlar. *Yerel girişimciliği ve ulusal rekabeti tetikler. *Sınır ötesi ağlaşma ve emeğin uluslararası dağılımını geliştirir.

Kaynak: Ozcan ve Arı, 2010: 66.

Tablo 1.3'te de görüleceği üzere DYY'ler, hangi amaç ile ülkeye geldiyse, temelde o amaç olmak üzere ciddi getiriler sağlamaktadır. DYY'ler geldikleri ülkelere en önemli katkıları ülkelerin dış kaynaklara bağımlılığını azaltmaktır. Buna ilave olarak yönetim bilgisinin artırması ve insan sermayesi birikiminin de gelişmesi söz konusudur. Bu bakımdan DYY'ler, genel olarak ÇUŞ aracılığıyla gelişmekte olan ülkelere transfer edilmektedir. Günümüzde artan uluslararası rekabet ortamında, kendi imkânlarını diğerinin imkânlarıyla birleştirerek iki uluslararası ortak olarak girişim anlayışı günümüzde stratejik ortaklığa dönüşmektedir. Gelişmekte olan ülkeler bakımından 1980'li yıllardan günümüze mevcut ekonomik belirsizliklerle mücadele etmenin yolu olarak işletmelerin rekabet güçlerini koruma veya artırma amacı ile özellikle teknolojide stratejik işbirliğine gitmeleri gereklidir. DYY sayesinde teknoloji transferinde amacın, ileri teknolojilerin patentler ve lisanslar üzerindeki anlaşmalarla pahalı olarak alınmasının yerine, kendi aralarındaki ve yurtdışı kuruluşlarla üniversitelerin girişimiyle ortak projeler oluşturmak ve bu sayede ucuz ve üst düzeyde teknoloji elde etmek mümkündür (Kar ve Tatlısöz, 2008: 6).

1.1.5. Doğrudan Yabancı Yatırımı Etkileyen Faktörler

Günümüzde yapılan DYY'lerde, özellikle yatırım yerlerinin tespit edilmesi konusunda geçmiş senelere göre ciddi değişiklikler olup, geçmişte doğal kaynaklara veya pazarlara yakınlık, ucuz işgücü temel faktörler olmuştur. Öte yandan günümüzde ise üretim maliyetleri içinde bunların payları çok düşmüş ve ikincil faktörler haline gelmiştir. Ancak üst düzey yöneticilerin gelişmiş olan ülkelerdeki maliyetlerin çok fazla olmasından ötürü, uluslararası yatırımcı yatırım yeri olarak genelde iyi eğitilen işgücüne sahip gelişmekte olan ülkeleri tercih etmektedir. Uluslararası rekabetin hızlı bir şekilde artmasıyla birlikte ürün geliştirilmesinde de hizmet kalitesi ön plana çıkmış ve bu tercihte etkili hale gelmiştir (Bayraktar, 2003: 12).

Dış dünyada yaşanan ekonomik gelişmeler çoğunlukla konjonktürel nitelikte olup, küreselleşme süreci neticesinde dünya ekonomilerinin birbirine bağlanması ve bağımsız ekonomi politikalarının uygulamalarının azalması neticesinde yüksek seviyelere ulaşan yabancı sermaye, bir ülkeden diğerine daha kolay bir şekilde geçebilmektedir. Bu durum genellikle sıcak para olarak bilinen kısa vadeli ve portföy biçimindeki para

hareketleri için geçerlidir. Bu şekildeki sermaye hareketleri, kararsız olan ve kolay bir biçimde çevrilen yapıya sahip olup, ani girişler ya da ani çıkışlarla makroekonomik dengesizliklere sebep olmaktadır. Ancak sermaye hareketliliği iç ekonomilerdeki etkenlerden sağlanmışsa bu hareketliliğin yönetimi daha kolay olacaktır. Öte yandan bu tür sermaye hareketlerinin spekülatif olması mümkündür. Kur-faiz arbitrajından yararlanmak için gelen genel olarak kısa vadeli sermayelerin ise spekülatif yönleri daha fazla ön plandadır (Kar ve Tatlısöz, 2008: 8). Doğrudan yabancı yatırımı etkileyen itici ve çekici faktörler Tablo 1.4'te verilmiştir.

Tablo 1. 4. Doğrudan yabancı yatırımı etkileyen itici ve çekici faktörler

İtici faktörler: Genellikle dış dünyadaki ekonomik gelişmeler sonucu sermayenin dışarıya yönelmesine etki eden unsurları kapsamaktadır:	**Çekici faktörler**: Doğrudan yabancı yatırımın yöneldiği ekonominin iç dinamiklerinden kaynaklanmaktadır:
*Bölgesel ticaret anlaşmaları *Gelişmiş ülke piyasalarındaki kârlılığın azalması.	*Sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılması ve finansal serbestleşme *Ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki gelişmeler *Gelişmekte olan ülkelerin keşfedilmemiş birer pazar oluşları *Hammadde ve işgücü maliyetinin ucuz olması *Vergi oranları *Döviz kuru politikaları *Mali teşvikler *Özelleştirme uygulamaları *Makro ekonomik istikrar *Bürokrasinin kalitesi ve politik istikrar

Kaynak: Özcan ve Arı, 2010: 66.

Tablo 1.4'te de görüleceği gibi, DYY'ler bölgesel ve küresel aktörler, pazar yapısı, döviz ve üretim olanakları gibi değişkenlerden önemli derecede etkilenmektedir. Geçtiğimiz dönemlerde gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde yaşanan krizler sonrasında piyasa değerlerinde düşüş yaşanan şirketler, yabancı yatırımcılara daha cazip

gelmiştir. Bu süreçte birçok şirket yabancılar tarafından bu şekilde satın alınmıştır. Türkiye'de ise ülke ekonomisiyle ilgili kaygılar fazla olduğundan, 2001 krizini takip eden üç yıllık zaman sürecinde, Türk şirketlerine olan ilgi çok yüksek değildir. Öte yandan istikrarın ve ekonomik büyümenin kararlı ve kesintisiz olarak sürdürülmesinin yanında, AB'nin Türkiye ile üyelik müzakerelerini başlatması bu durumu değiştirtmiştir. Bunun neticesinde 2005 yılında Türk şirketlerine ve özellikle finans sektörüne karşı ciddi bir ilgi başlamıştır. 2005 senesine kadar, DYY girişinin GSYİH'ye oranı yüzde 1'in altında gerçekleşmiştir. Öte yandan özelleştirmelerin de etkisiyle 2005 senesinde DYY girişi tarihi rekoruna ulaşmış ve artmaya devam etmiştir (Yılmaz, 2007: 2).

UNCTAD tarafından 1998 senesi Dünya Yatırım Raporunda DYY'leri etkileyen faktörler analiz edilmiş olup bu analizde öne çıkan faktörler 3 ana başlık altında verilmiştir. Bunları, ekonomik etkenler, yatırım ortamına ilişkin etkenler ve politik etkenler şeklinde özetlemek mümkündür. Politik etkenler ekonomi, sosyal ve siyasal istikrarın sağlanması, vergi politikaları, yabancı yatırımlarla ilişkili uluslararası anlaşmaları, özelleştirme politikaları, piyasa yapıları ve işleyişine yönelik politikaları ve yabancı girişimlerin anlaşma standartlarını içermektedir. Yatırım ortamına yönelik etkenler ise yatırımın teşvik edilmesi, maliyet düzeyleri, yatırım sonrası hizmet ve sosyal etkinlikleri içermektedir (Tunca, 2005: 19).

Kar ve Tatlısöz (2008) genel olarak Türkiye'deki yabancı yatırımı etkileyen makroekonomik göstergeleri aşağıdaki gibi özetlemektedir:

- İşgücünün maliyetleri
- GSMH değeri
- Grevlerde kaybolan işgücü değeri
- Reel döviz kuru
- Uluslararası net rezerv değerleri
- Dışa açıklığın derecesi
- Elektrik enerji üretimi
- Yatırımların teşviki

1.1.6. DYY İlişkili Literatür Taraması

Koçtürk ve Eker (2012) çalışmalarında, dünyada ve Türkiye'de DYY'ler ile ÇUŞ'ların gelişimlerini incelemişlerdir. Çalışmada 1923-2010 dönemini kapsayan yıllık veriler kullanılarak, DYY ve ÇUŞ'ların gelişimi incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre DYY'ler için sadece yasal düzenlemeler yeterli olmayıp, aynı zamanda ekonomik, siyasal, coğrafi ve kültürel etkenlerin de dikkate alınmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır.

Ekinci (2011) çalışmasında, DYY'lerin ekonomik büyüme ve istihdam üzerindeki etkisini Türkiye'nin 1980-2010 yılları arasındaki döneminde incelemiştir. Araştırmada söz konusu dönemde Türkiye'deki DYY'ler ile büyüme ve istihdam değişkenleri arasında ilişkiye yönelik model kurulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre DYY büyümeyi uzun dönemde etkilerken, istihdam üzerinde etkisi bulunmamıştır. Ekonomik büyüme ile DYY arasındaki ilişki çift yönlüdür.

Lebe ve Ersungur (2011) çalışmalarında, Türkiye'de DYY'leri etkileyen ekonomik faktörlerin ampirik analizine yer vermişlerdir. Çalışmada 1980-2007 yılları arasındaki dönemi kapsayan veriler analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre dışa açıklık ve piyasa hacmi ile DYY arasında pozitif yönde; faiz oranları, hizmet sektörü etkinliği ve ekonomik istikrar arasında ise negatif yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Saray (2011) çalışmasında, DYY ile istihdam arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden incelemiştir. Çalışmada 1970-2009 yılları arasındaki dönemde DYY ile istihdam oranları arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre Türkiye'ye gelen DYY'lerin yatırımları düşürme konusunda ciddi bir etkisi bulunmamıştır.

Özcan ve Arı (2010) çalışmalarında, DYY belirleyicilerini OECD örneklemi üzerinden incelemişlerdir. Çalışmada 27 OECD üyesi ülkenin 1994-2006 yılları arasındaki verileri, dinamik veri analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre DYY'leri büyüme oranı, altyapı düzeyi ve enflasyon pozitif yönde etkilemektedir. Açıklık ve cari denge ise negatif yönde etkilemiştir.

Çak ve Karakaş (2009) çalışmalarında, Türkiye'deki DYY'leri belirleyen unsurları ve etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada 1990-2007 yılları arasını kapsayan veri üzerinden panel veri seti oluşturulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre GSYİH artış oranı, işsizlik oranı, toplam ticaret hacminin GSYİH oranı, kurumlar vergisi oranı, toplam vergi yükü, nüfus artış oranı ve enflasyon oranı verilen sıraya göre DYY üzerinde etkili bulunmuştur.

Çinko (2009) çalışmasında, DYY'lerin makroekonomik etkilerini incelemiştir. Çalışmada literatür taraması eşliğinde DYY'lerin etkinlikleri, ekonomik anlamda önemleri ve etkileyen faktörler ortaya konmuştur. Çalışma sonuçlarına göre DYY'ler pazar amaçlı, verimlilik amaçlı, içselleştirme ve elverişli ortam oluşturma açısından önemli görevler üstlenmektedir. Bunun yanında ülkemizde dünya ülkeleri ile kıyaslandığında, henüz yeterli ve elverişli ortamın olmadığı rapor edilmiştir.

Kar ve Tatlısöz (2008) çalışmalarında, 1980-2003 yılları arasında Türkiye'ye gelen DYY'leri belirleyen faktörleri ekonomik açıdan incelemişlerdir. Çalışmada uluslararası net rezervler, reel döviz kuru, GSMH, grevle kaybolan işgücü, dışa açıklık oranı, elektrik enerji üretimi endeksleri, işgücü maliyeti ve yatırımı teşvik değişkenleri incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre reel döviz kuru ve işgücü maliyetleri ile DYY arasında negatif, diğer değişkenler ile ise pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir.

Bouoiyour (2003) çalışmasında 1960-2001 dönemine ilişkin Fas'ta DYY girişini etkileyen etkenleri incelemiştir. Bu çalışmada DYY'nin Fas ekonomisindeki gelişmelerde belirleyici bir faktör olduğu, yapısal uyum planlarının ve özelleştirme girişimlerinin DYY'lerin yapıları ve değişiminde etkili olduğu rapor edilmiştir. Buna ilave olarak liberalleşme ve ticari açıklıktaki gelişmelerin DYY düzeyinde artışa sebep olduğu, bunun da yerli işletmelerin verimliliğine ve işgücü kalitesine olumlu yansıdığı ortaya konmuştur (Akt. Lebe ve Ersungur, 2011: 327).

Yavan ve Kara (2003) çalışmalarında, Türkiye'deki DYY'lerin bölgesel dağılışlarını incelemişlerdir. Çalışmada Türkiye'de cumhuriyet sonrası dönem üç ayrı dönem olarak incelenmiş ve her bir dönemin siyasal ve iktisadi yaklaşımları çerçevesinde DYY'ler değerlendirilmiştir. Bu dönemler 1923-1949 arası dönem, 1950-1979 arası dönem ve 1980'den günümüze olan dönemdir. Çalışma sonuçlarına göre her bir dönem artarak yabancı sermayeye ilgi ve dış dünya entegrasyonu, DYY'ler üzerinde pozitif bir etki vermiştir.

Nunnenkamp (2002) çalışmasında, gelişmekte olan 28 ülkede DYY üzerinde etkili olan etkenlerin zaman içinde ağırlıklarının değişim sürecini incelemiştir. Pazar ile ilişkili faktörlerin hala baskın olduğu, üretim maliyetlerinin, ticari açıklık benzeri etkenlerin ise etkisini göreceli olarak yitirdiği rapor edilmiştir (Akt. Lebe ve Ersungur, 2011: 327).

1.2. GÜVENLİK VE BÖLGESEL GÜVENLİK KAVRAMI

Güvenlik kavramı, insanlığın temel gereksinimlerinden birisi olup, insan ihtiyaçları çerçevesinde yeme içme gibi fiziksel gereksinimlerin ardından güvenlik gereksinimi gelmektedir. Öte yandan güvenlik kavramına ilişkin ortak bir tanım yapmak zor olup, insanlığın ilk döneminde güvenliğin sınırlarını belirlemek daha kolay olmuştur. Fakat insanlık tarihi gelişmeye devam ettikçe güvenlik kavramının kapsamı değişmiş ve genişlemiş, güvenlik kavramına yeni anlamlar eklenmiştir. Hem spesifik bir güvenlik alanının belirlenmesi, hem de güvenliğin soyut olarak tanımı zor olup, genel olarak "*korku, tehdit ve tehlikelerden uzak olma durumu*" güvenliği tanımlamaktadır (Uğuz, 2016: 86).

Güvenlik kavramı geçmişten günümüze değin birey temelli bir olgu olarak yaşamın her alanında yer almakta olup, Maslow'un ihtiyaçlar teorisindeki piramidin alttan ikinci basamağında yer almaktadır. Bunun üzerine güvenlik ihtiyacı farklı düzlem boyutlarda ve farklı şekillerde görülmektedir. Güvenlik insanın, toplumun, devletin ve sistemlerin seviyelerinde farklılaşmaktadır. Güvenlik teriminin kavram alanı da genel olarak çok fazla değişkenli ve esnek geçişe sahiptir. Terimin sözlük anlamıyla korku ve tehlikeden

uzak olma hissi ön plana çıkmakta olup, hem fiziksel hem de psikolojik açıdan ele alınmaktadır. Tarihi süreçte, genellikle güvenliğin fiziksel boyutu ön plana çıkmıştır. Bunun yanında bir devletin sınırlarını başka devletlerin saldırılarından ve tehditlerinden uzak tutma, devletin güvenlik anlayışının temelinde olmuştur (Yorulmaz, 2014: 106).

Güvenlik Çalışmaları dört temel bölümde gelişmektedir. Bunlardan ilki 1918-1955 seneleri arasındaki birinci dönemdir. Bu dönemde Güvenlik Çalışmalarının Uluslararası İlişkiler biliminden farklı bir alt dal olarak henüz yapılanmadığı süreçtir. I. ve II. Dünya Savaşı arasında ve İkinci Dünya Savaşının sonrasında erken dönemi bu evre kapsamaktadır. Bu dönemde güvenlik, disiplinler arası ve çok boyutlu bir kavram olarak anlaşılmaktadır. Buna ilave olarak uluslararası örgütler, uluslararası hukuk, siyaset teorileri temelinde demokrasilerin ve uluslararası STK'ların yaygınlaştırılması ve silahsızlanmanın gerçekleştirilmesi aynı anlama gelmiştir. Herz, Wolfers, Brodie ve Wright gibi dönemin ünlü akademisyenleri savaş ve barışın siyasî, psikolojik ve ekonomik boyutlarını araştıran çalışmalar yapmışlardır. Bu dönemde, uluslararası barış ve güvenliği sağlamada demokrasinin, uluslararası işbirliğinin, ulusal self-determinasyon hakkının, silahsızlanmanın ve kolektif güvenliğin önemi vurgulanmıştır. Birkaç akademisyenin yaptığı çalışmalar haricinde, ulusal güvenliği sağlamada askeri gücün siyasî bir araç olarak pek de önemsenmediği görülmektedir (Bakan, 2007: 37).

1.2.1. Güvenlik Kavramı ve Türleri

Güvenlik kavramı tarihi bir geçmişe sahip olsa da, imparatorluk ve devletleşme sürecinde güvenlik algısı iç ve dış güvenlik şeklinde ele alınmıştır. İç güvenlik asayiş kavramıyla, dış güvenlik ise sınırlar dışarısından gelebilecek olan olası saldırılar şeklinde değerlendirilmiştir (Karabulut ve Değer, 2015: 71).

En genel tanımıyla güvenlik kavramı, korunması gereken değerli bir şeyin tehdit ve tehlikeden uzakta olması, olmasının sağlanması anlamına gelmektedir. Bölgesel güvenlik kavramı ise ulusal güvenlik ile uluslararası güvenlik terimleri arasında bulunan güvenlik kavramı yerine geçmektedir. Güvenlik coğrafi yakınlıkları sebebiyle aralarında

özel bir alt sistem meydana getiren ülkelerin güvenlik ilişkilerini nitelendirmektedir. Enerji politikaları, modern sosyal yaşam ve kalkınma kavramlarının temelindeki en önemli konulardan olan enerji kavramına yönelik ülkelerin izledikleri siyaseti nitelendirmektedir. Ülkelerin sahip olduğu enerji politikaları kimi zaman çakışmakta ve bu bağlamda güvenlik sorunları ortaya çıkmaktadır. Öte yandan devletler arasında yapılan enerji işbirlikleri güvenlik kavramını tesis edebilmektedir (Çıtak, 2016: 117).

Geleneksel açıdan güvenlik, tartışmalı bir kavram olarak görülmektedir Bu yaklaşımların çoğunluğu güvenliğin temel değerler ile ilgili tehdit unsurlarından özgür olunması anlamına gelmektedir. Öte yandan analizlerin temel noktası "bireysel", "ulusal" veya "uluslararası" güvenlik konusunda farklılık göstermektedir. Genel olarak askeri bakımdan tanımlanan ulusal güvenlik kavramı tarihsel açıdan literatüre hâkim olmuş, temel ilgi alanı devletlerin kendilerine yöneltilen tehditlerle mücadele için geliştirmesi gereken askeri imkânlar ve kabiliyetleri ifade etmiştir (Baylis, 2008: 73).

Güvenlik teriminin tanımında pek çok değişkenin dikkate alınması gereklidir. Bunun yanında değişen şartlara göre terimin içeriğinin yeniden belirlenmesi gereklidir. Buna ilave olarak güvenlikle ilgili "*tehlikelerden ve korkulardan uzak kalma, bir tehdidin olmaması*" şeklindeki yaklaşımların birçok tanımda kullanılmakta olması ortak bir yaklaşıma işaret etmektedir. Buradan hareketle güvenlikle tehdit arasında doğrudan bir ilişki olduğu ifade edilebilir. Yine güvensizlik durumu bir tehdidin varlığını göstermektedir (Sancak, 2013: 124).

Güvenlik konusu genellikle tehditlerle birlikte ele alınmakta olup, bir politika olarak ele alındığında, "güç" ve "çıkar" dengesi ön plana çıkmaktadır. Bu yaklaşıma göre ulusal güvenlik politikasının unsurları, "tehdit", bu tehdidi uzaklaştırmak için gerekli olan "güç", bu gücü gerçekleştirecek "eylem", bu eylemleri yönlendiren "çıkarlar" ve tüm bunlara meşruiyet kazandıran "politika"dan meydana gelmektedir. Dolayısıyla ulusal güvenlik politikalarına biçim veren düşünceler de kaynağını Realizm, İdealizm, Liberalizm veya Marksizm gibi düşüncelerden almaktadır (Birdişli, 2011: 150).

Literatürde güvenlik kültürüne ilişkin tanımlar ve yaklaşımlar araştırıldığında, farklı araştırmacıların ve bilim adamlarının birçok tanımlama yaptığı görülmektedir. Öte yandan Uluslararası Atom Enerji Kurumu tarafından güvenlik kavramı 1991 senesinde, kurumların sağlık ve güvenlik programlarının yeterli olması, tarzı ve uygulamadaki ısrarı üzerine karar veren bireyler ve gruplarca tutum, değer, yetkinlik ve davranış ilişkilerinin birleşimidir (Akalp ve Yamankaradeniz, 2013: 99).

Genel olarak tanımlamak gerekirse işletme bazında güvenlik, bir işletmenin fonksiyonlarını yerine getirebilmesi ve kar elde edebilmesi için gerekli faaliyetleri yerine getirmesini engelleyecek olan suç unsuru olayların olmaması durumudur. Güvenliği literatürde bireysel güvenlik, toplumsal güvenlik, devletin güvenliği ve bölgesel güvenlik olarak ele almak mümkündür. Şirketlerin güvenliği üzerine ise yeterli çalışma olmayıp, Amin (2010) başta olmak üzere Dünya Bankası bu konuyu literatüre kazandırmak istemektedir. Şirket güvenliğinin bileşenlerini en genel şekilde bir şirketin tüm faaliyetleri ve süreci etkileyen tüm güvenlik unsurları olarak nitelendirmek mümkündür.

1.2.1.1. Bireysel Güvenlik

Maslow'un (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisi çerçevesinde fizyolojik ihtiyaçlardan bir sonraki basamak güvenlik kavramıdır. Güvenlik bu ihtiyaçlar içerisinde en temel ikinci ihtiyaç olarak piramitte yerini almış olup, güvenlik ihtiyacı giderilmeden bireylerin bir üst basamağa geçmesi mümkün değildir. Bir üst basamakta ise sevgi, aidiyet, kendine saygı ve kendini gerçekleştirme gibi sosyal gereksinimler yer almaktadır (Kula ve Çakar, 2016: 197).

Bireysel güvenliğin sağlanması için lazım olan unsurlarından biri, devletin vatandaşlarına yönelik baskısını, sistematik insan haklarının ihlalini ve toplumun militarize edilmesine benzer siyasal tehditlerin önlenmesini içermektedir. Devletler, insani güvenliğe ilişkin diğer tehditleri önlerken aynı zamanda politik bir tehdit aracı haline de getirebilmektedir. Bu sebeple paradoksal bir durumun ortaya çıkmaması için kamusal otoritenin, bir tarafta bireylere yönelik tehditleri önlemesi ve diğer taraftan bireylerin çıkarlarını da korumalıdır. Devletlerin savunma veya önleme tedbirini, bu tehditlerin özelliklerine göre belirlemesi gerekir (Aksu ve Turhan, 2012: 69).

1.2.1.2. Toplumsal Güvenlik

Güvenlik kavramı bir politika olarak ele alındığında, toplumsal güvenlik kavramı da ön plana çıkmaktadır. Toplumsal güvenlik yaklaşımına göre güvenliğin sağlanmasında toplumsal yarar önemli olup, birey ve devlet güvenliği ile iç içe bir kavramdır. Toplum içerisindeki ve toplumun dış etkenlere karşı güvenliğinin sağlanmasında da felsefi düşünce ekollerinin önemli rolü olmuştur. Toplumsal normlar, inanç ve düşünce sistemleri, toplumsal güvenliğin alt unsurlarıdır (Öz, 2011: 150).

1.2.1.3. Egemen Birimin (Devletin) Güvenliği

Uluslararası sistemde baskın olan anarşi düzenindeki yapı devletler arasında güvensizliğe neden olmaktadır. Bu durumun neticesi olarak varlığını koruması için her devletin güvenliğini kendilerinin sağlaması gerekir. Güvenliği askeri güç çerçevesinde ele alan bu görüş, bir devletin güvenliğini sağlaması için gereken askeri gücünün artırılması ve silahlanmasını gerekli görmektedir. Bu yaklaşıma göre bir devletin varlığına tehdit olarak gördüğü öteki devlete karşı savunma niyetiyle silahlanmayı seçmesi, öteki devletin de savunma amaçlı yapılan bu silahlanmayı tehdit olarak görüp silahlanması durumu ortaya çıkmaktadır (Sancak, 2013: 126).

Devletlerin siyaseten, diplomatik açıdan ve müttefiklerle olan ilişkileri, karar alıcı liderler tarafından sergilenen tutumlar güvenliklerini etkilemekte olup, kıt kaynak ve iktisadi kavramların devletleri gerek savaş sebebi, gerekse yer altı kaynaklara sahip olan devletlerin güvenliklerini sürekli tehdit edecek durumla karşı karşıya bırakabilmektedir. Türkiye'nin doğusunda bulunan devletlerin, petrol gibi yer altı kaynakları bakımından çok fazla rezerve sahip olması, Türkiye'nin batısında bulunan devletlerin bu rezervlere sahip olamaması genellikle doğu-batı çatışmasına yol açmaktadır (Karabulut ve Değer, 2015: 76).

1.2.1.4. Bölgesel Güvenlik

Coğrafya disiplini bölgeleri açıklamakta tek başına yeterli olmamaktadır. Genel olarak bölge hem yerel ülkelerin kimlikleri ile ilişkileri tarafından, hem de dış aktörlerin bölgeye ilişkin tutumlarıyla biçimlenen siyasî ve tasarımsal sistemi göstermektedir. Bu sebeple de bu yapılar içinde has olan güvenlik bağımlılıkları meydana gelmekte olup, devletler arasında daha yoğun ve özel bir güvenlik ilişkileri ortaya çıkmaktadır. Buna ilave olarak küresel çaptaki gelişmelerin bölgelerin aktörlerinin üzerindeki etkilerinde ciddi benzer noktalar olmakta ve bölge aktörlerinin güvenlik algılarında ciddi benzerlikler meydana gelmektedir (Çıtak, 2016: 120).

Geleneksel güvenlik yaklaşımının dar ve sınırlı olan yapısı, klasik güvenlik yaklaşımının de çerçevesini çizmiştir. Buna göre "Tehdit = kapasite x niyet" şeklinde bir eşitlik vardır. Öte yandan bu formül, teoride olmasa dahi uygulamada büyük ciddi problemleri beraberinde getirmektedir. Çünkü devletlerin niyetleri, Hobbesyen bir yaklaşımla genellikle "kötü" olarak kabul edildiğinden, tehdit hesaplamaları sadece kapasite üzerinden yapılmaktadır. Bundan ötürü geleneksel güvenlik yaklaşımları, aktörleri kaçınılmaz şekilde "güvensizlik sarmalına" götürmektedir. ABD ile SSCB, Soğuk Savaş döneminde ulusal güvenlik hesaplarını yalnızca birbirlerinin kapasitelerine dayandırmıştır. Bu süreçte bu ikili, birbirlerini sürekli güvensizliğe itmiş ve güvenliklerini esasen karşılıklı güvensizlik temelinde tanımlamışlardır. Bu sebeple Soğuk Savaş döneminin güvenlik yaklaşımı, "güvende olma durumu" değil, "güvende olmama durumu" üzerine kurulmuştur (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 12).

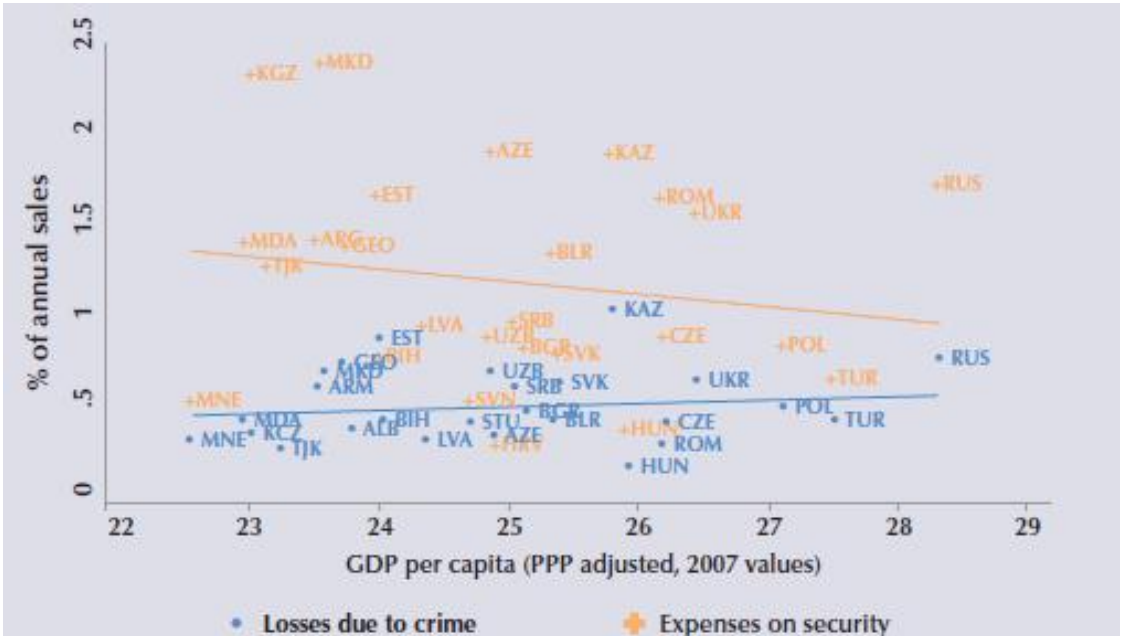
1.2.2. Şirket Güvenlik Harcamaları

Şirket güvenlik harcamaları ile ilgili literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde, daha çok sosyal güvenlik konusunun ön planda olduğu, ancak kriminal anlamda güvenlik konusunun üzerine yeterince çalışma olmadığı görülmektedir. Bu konuda kapsamlı bir çalışma yapan Doukas vd (2000) araştırmalarında, 1988-1994 dönemi arasında üretim sektöründe faaliyet gösteren 7000'in üzerinde firma verilerini analiz etmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre güvenlik analizi işletmelerde sahiplik ve kontrol üzerinde

etkili olan, şube maliyetlerini düşüren bir etkiye sahiptir. Buna ilave olarak güvenlik harcamalarının analizi tek segmentli işletmelerde çok segmentli işletmelere göre değer arttırmayan yönetimsel davranışları daha fazla azaltmaktadır. Diğer bir ifadeyle işletmeler güvenlik harcamalarının analizini yaparak, şube kontrolünü daha düşük maliyetle yapabilmekte ve özellikle tek alanda uzmanlaşmış işletmelerde yönetime daha fazla kolaylıklar sağlamaktadır (Doukas vd, 2000: 54).

İşletmelerin güvenlik harcamalarına göre, güvenlik nedeniyle kayıpları daha fazla araştırmaya konu olmaktadır. Amin (2010) Orta Asya Bölgesi ile Doğu Avrupa bölgelerindeki suç ve güvenlik konularını işletme bazında incelediği çalışmasında, bu bölgelerde bir yılda ortalama firmaların %20'sinin suç olaylarına uğradığını rapor etmiştir. Çalışmada güvenlik konusunun (suç olayları) bir firmanın ortalama yıllık satışından %0.5 gibi bir düşüşe neden olduğu bildirilmiştir. Yine firmaların güvenlik giderleri yıllık satışın ortalama %1.4'üne denk gelmektedir (Amin, 2010: 1). Çalışmada bölgedeki ülkelerde faaliyet gösteren firmaların güvenlik harcamaları ile yıllık satışlarının değişimi Şekil 1.4'te verilmiştir.

Şekil 1. 4. bölgedeki ülkelerde faaliyet gösteren firmaların güvenlik harcamaları ile yıllık satışlarının değişimi

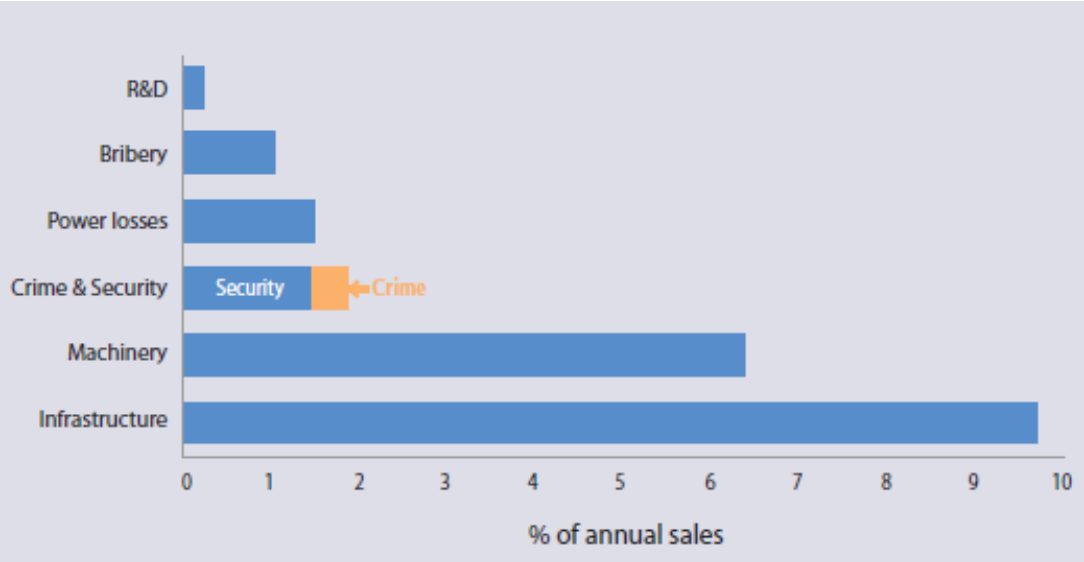
Kaynak: Amin, 2010: 3.

Şekil 1.4'te görüldüğü gibi, yüksek ve düşük gelire sahip ülkelerdeki firmaların yıllık satışlarının suç olgusundan etkilenme düzeyleri birbirine benzemektedir.

Yine araştırmada AB-10 üye ülkesindeki suç oranları ECA ülkelerinden %27'ye %17 olmak üzere daha fazla suç oranına maruz kalmıştır. Yine araştırmada her ne kadar firma büyüklüğü arttıkça suçtan ötürü güvenlik kaynaklı zarar büyüse de, ölçek olarak güvenlik giderlerinin işletmelere ciddi bir mali yükü olduğu rapor edilmiştir (Amin, 2010: 2-3).

Bu araştırmada kullanılan ve Dünya Bankası ile Enterprise Survey verilerinde de, işletmeler için güvenlik harcamalarının önemi anlaşılmış ve Ek.1'de verilen güvenlik giderleri işletmelerden toplanmaya başlanmıştır. Kapsam olarak daha fazla ülke ve zaman serisini işlemiş olan Amin (2010) çalışmasında, Enterprise Survey verilerine göre güvenlik giderlerinin yıllık satış içerisindeki yüzdesinin diğer kalemlere göre kıyaslamasını Şekil 1.5'te vermiştir.

Şekil 1. 5. Güvenlik giderlerinin yıllık satışlar ve diğer giderler içerisindeki yeri

Kaynak: Amin, 2010: 3.

Şekil 1.5'te de görüldüğü gibi, suç ve güvenlik giderleri işletmelerde altyapı ve ekipman giderinden sonra; AR-GE, rüşvet ve güç kayıplarından ise önce gelmektedir.

1.2.3. Güvenlik Harcamalarının Türleri

Güvenlik problemleri giderek daha çok çeşitli olmakta ve güvenlik kaynakları da giderek belirsizleşmektedir. Bu sebeple mevcut dönemlerde geleneksel tehditlere ilave edilen yeni tehditlerle beraber güvenliğin daha geniş bir çapta ele alınması ve bütüncül bir yaklaşımın ortaya konması lazım gelmektedir. Uluslararası aktörler birbirleri arasında yakından ilişkiye sahiptir. Bu bağlamda birinin yaşadığı güvenlik probleminin aynı seviye ve zamanda olmasa bile diğerleri için de bir endişe sebebi olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu durum aynı bölge sistemi içerisinde olan devletler bakımından ele alındığında daha yoğun biçimde hissedilmektedir. Coğrafi yakınlık düzeyi ve diğer bağların bölge aktörlerinin aynı endişeleri, sorunları paylaşmalarına ve güvenlik politikalarını izlemelerine sebep olabilmekte ve bu bakımdan birbirilerini etkileyebilmektedirler (Çıtak, 2016: 120).

Güvenlik ile ilgili çalışmaların gündeminde yaşanan genişlemenin temel başlangıç noktası Soğuk Savaş döneminin yumuşama sürecine denk gelmektedir. Bu dönemden itibaren uluslararası sistemde meydana gelen gelişmeler sonucunda söz konusu gündem çeşitlenmiştir. Askeri ya da stratejik güvenlik tehditlerine ilaveten, güvenlik tehdidinin çeşitli olmasının çok boyutlu yapıya dönüşmesi, uluslararası güvenlik ortamındaki dinamik bir gündemle karşı karşıya olması sonucunu beraberinde getirmiştir (Ağır, 2015: 104).

Eleştirel teorisyenler açısından devletler, farklı özelliklere sahip olmak ve güvensizlik probleminin çözümünden çok, bu problemlerin bir parçası olmaları nedeniyle, analiz sürecinin temelinde yer almamalıdır. Devletler, halkları için güvenlik sağlayabildiği gibi, bir tehdit kaynağı da olabilmektedir. Bu nedenle, devletten ziyade bireye odaklanılması gereklidir. Güvenlik kavramı, en iyi şekilde, bireyi ve grupları normal şartlar altında yapabileceklerini engelleyen sosyal, ekonomik, fiziki, siyasi ve diğer kısıtlamalardan özgür olma şeklinde tanımlanan bireyin özgürleştirmesiyle mümkün olabilmektedir (Baylis, 2008: 81).

Yeni ya da diğer ifadeyle eleştirel güvenlik yaklaşımları, geleneksel güvenlik yaklaşımlarını dış tehditlere ve özellikle rakip olan devletlerden ileri gelen askerî

tehditlere odaklanmakla eleştirmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde, çağdaş güvenlik tehditlerinin kökenleri devlet-dışı ya da devletin kendisinden kaynaklanabilir. Miller'a göre, temel güvenlik tehditleri, insan haklarının etnik, dinî ya da cinsel temelde ihlal edilen ve etnik temizliğe ya da kitlesel ölümlere sebep olan devletlerin kendisinden ileri gelmektedir (Ağır, 2015: 106). Kaynak ve türlerine göre güvenlik unsurları Tablo 1.5'te verilmiştir.

Tablo 1. 5. Kaynak ve türlerine göre güvenlik unsurları

Güvenlik Kavramları	**Gösterilen (Kimin Güvenliği?)**	**Risk Altındaki Değer (Neyin Güvenliği?)**	**Tehdit Kaynağı/Kaynakları (Kimden/Neden Korunma?)**
Ulusal Güvenlik [Siyasi, Askeri Boyut]	Devlet	Egemenlik, Toprak Bütünlüğü	Diğer Devlet, Terörizm (Devlet Dışı Aktörler)
Toplumsal Güvenlik [Boyutu]	Milletler, Toplumsal Gruplar	Ulusal Birlik, Kimlik	(Devletler) Milletler, Göçmenler, Yabancı Kültürler
İnsan Güvenliği	Bireyler, İnsanlık	Beka, Hayat Kalitesi	Devlet, Küreselleşme, Küresel Çevre Sorunları (GEC), Doğa, Terörizm
Çevresel Güvenlik [Boyutu]	Ekosistem	Sürdürülebilirlik	İnsanlık
Cinsiyet Güvenliği	Cinsiyet İlişkileri, Yerli Halk, Azınlıklar	Eşitlik, Kimlik, Dayanışma	Ataerkillik, Totaliter/Erktekelci Kurumlar (Hükümetler, Dinler, Elitler, Kültür), Hoşgörüsüzlük

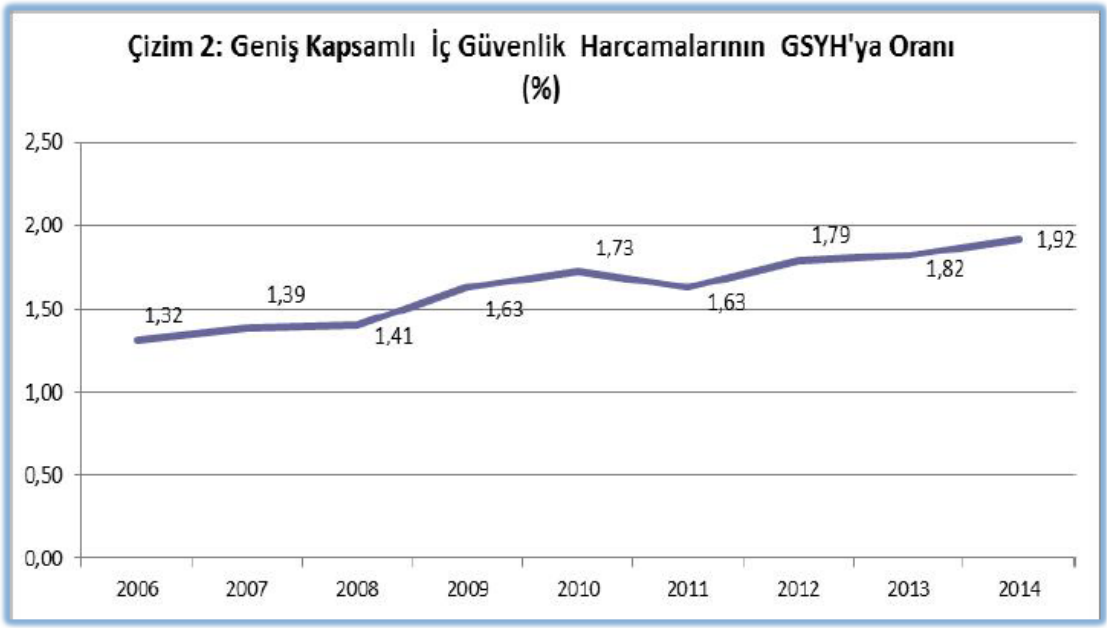
Kaynak: Sandıklı ve Emeklier, 2012: 27.

Tablo 1.5'te de görüldüğü gibi, güvenlik kavramları ve tehdit alanları, güvenliği kimin sağladığı ve kimden koruma amacıyla sağladığı ile yakından ilişkilidir. Ulusal güvenlik topyekûn güvenliği ifade ederken toplumsal güvenlik, çevresel güvenlik, bireysel ya da cinsiyete dayalı güvenlik ise daha çok iç güvenliğin konusunu oluşturan güvenlik unsurlarıdır.

1.2.4. Güvenlik Harcamalarının Maliyeti

Değer taşıyan varlıklar bir biçimde tehdit altında olduğu için korunmaya gereksinim duyar. Bireylerin kendilerini ve ailelerini tehlikelere karşı korumaları temel güvenlik ihtiyacını meydana getirmektedir. Bunun ileri boyutunda ise koruma alanının genişlemesi ve sahip olunan, değer taşıyan bazı varlıkların da korunması gereksinimi oluşturmaktadır (Yorulmaz, 2014: 107). Türkiye'de bu çerçevede iç güvenlik harcamalarının GSMH oranları Şekil 1.4'te gösterilmiştir.

Şekil 1. 6. GSMH ve güvenlik harcamaları arasındaki ilişki

Kaynak: Yentürk, 2015: 5.

Şekilde de görüleceği üzere, ülkemizde geniş güvenlik harcamaları 2006 yılından itibaren sürekli artış göstermektedir. Bu artışta bölgesel gelişmeler başta olmak üzere göç, artan nüfus, suçun niteliğinde ve oranında yaşanan değişimler etkili olmaktadır.

Türkiye'de devlet güvenliğinde askeri harcamalar ile iç güvenlik harcamalarına giren genel ve özel bütçeye sahip idareler dışında bulunan kamu idarelerinin işlevsel sınıflandırmaya göre verilen harcamalar arasından "*Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri*" ve "*Savunma Hizmetleri*" harcamaları yer almaktadır. Askeri ve iç

güvenlikle ilişkili olmayan diğer kamu kurumları da "*Kamu Düzeni ve Güvenlik Hizmetleri*" harcamaları yapmaktadır. Bunlar arasında üniversiteler gibi pek çok kamu kurumu tarafından satın alınan özel güvenlik hizmetleri gelmekte olup, askeri harcamalar ile iç güvenlik harcamaları çerçevesindeki genel ve özel bütçeli idareler dışında değerlendirilen idarelerin "Savunma" harcamaları askeri savunma harcamaları dışında olup, sivil savunma harcamalar statüsünde değerlendirilmektedir. Sivil savunma harcamaları aynı zamanda iç güvenliğin unsuru olup, üniversitelerde, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından sivil savunma harcamaları yapılmaktadır (Yentürk, 2015: 2). Türkiye'de 2006 ve 2014 yılları arasında yapılan güvenlik harcamalarının değişimi Tablo 1.6'da verilmiştir.

Tablo 1. 6. Türkiye'de 2006 ve 2014 yılları arasında yapılan güvenlik harcamalarının değişimi

	2006 GERÇEKLEŞEN, BİN TL	İÇ GÜVENLİK HARCAMALARI/ GSYH, % 2006	2014 GERÇEKLEŞEN, BİN TL	İÇ GÜVENLİK HARCAMALARI/ GSYH, % 2014	2006-2014 ARASI ARTIŞ, %
Diğer "SAVUNMA HİZMETLERİ" HARCAMALARI	18.108	0,00	177.562	0,01	**325,00**
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI (Köy korucularının maaşları hariç)	836.052	0,11	6.079.223	0,35	**215,15**
Diğer "KAMU DÜZENİ VE GÜVENLİK" HARCAMALARI	316.576	0,04	1.600.858	0,09	**119,17**
GİZLİ HİZMET GİDERLERİ	309.299	0,04	1.259.248	0,07	**76,46**
SAHİL GÜVENLİK KOMUTANLIĞI	116.534	0,015	388.356	0,022	**44,44**
MİLLİ İSTİHBARAT TEŞKİLATI MÜSTEŞARLIĞI	308.405	0,04	1.021.684	0,06	**43,58**
Başbakanlık Örtülü Ödenek	227.000	0,03	718.408	0,04	**37,17**
EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	5.161.782	0,68	16.331.058	0,93	**37,13**
JANDARMA GENEL KOMUTANLIĞI	2.629.821	0,35	6.213.122	0,36	**2,40**
MİLLİ GÜVENLİK KURULU GENEL SEKRETERLİĞİ	9.640	0,001	21.099	0,001	**-5,14**
KÖY KORUCULARININ MAAŞLARI	312.276	0,04	557.147	0,03	**-22,67**
TOPLAM İÇ GÜVENLİK HARCMALARI	**10.018.493**	**1,32**	**33.661.450**	**1,92**	**45,63**

Kaynak: Yentürk, 2015: 6.

Tablo 1.6'da da görüldüğü gibi, iç güvenlik harcamalarının 2006 yılına göre 2014 yılında önemli bir artış gösterdiği ifade edilebilir. 2006 yılında toplam gerçekleşen iç güvenlik harcamasına göre 2014 yılında üç katın üzerinde bir artış gözlemlenmiştir. Öte yandan GSMH'nin de artması nedeniyle, GSMH içerisindeki payı üç kat artmamıştır. 2006 yılında GSMH içerisinde 1.32 olan pay, 2014 yılında 1,92'ye yükselmiştir.

1.2.5. Güvenlik Harcamalarının Etkisi

Güvenliğin psikolojik boyutu genellikle fiziksel bir saldırı benzeri somut tehditleri içermemekte olup, bir devletin ve halkının kendilerini güvende hissetmeleri soyut yönleri de olan ve farklı algılamalardan ileri gelen bir kavramdır. Güvenlik terimi genellikle güvensizlik ihtimallerinin ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir. Bu durumda güvensizlik hallerinin tehdit olarak görülmesi söz konusudur (Yorulmaz, 2014: 107).

Güvenlik kavramının sınırlarını bir ülkenin dış politikası bakımından belirlemek zor olup güvenlik önlemleri, ülkenin sınırları dışına çıkabilmekte ve diğer ülkelere göre kadar uzanabilmektedir. Öte yandan sınırının belirsiz olması nedeniyle nereye kadar uzanacağı belli değildir. Bu sebeple güvenlik kavramının sınırlarını, başka ülkelere kadar uzanan güvenlik anlayışı üzerine kurulan bir dış politikadan, sanal tehdit ve benzeri tehditlere karşı düzenlemeleri de içeren güvenlik politikalarına kadar genişletmek mümkündür (Uğuz, 2016: 86).

1.3. GÜVENLİK HARCAMALARI VE YABANCI YATIRIM İLİŞKİSİ

Gelişmekte olan devletlerin kalkınma hedeflerinde, sürdürebilir ekonomik büyümenin yakalanmasını, yatırımların önemli derecede artırılmasını, uluslararası alanda ve piyasalarda rekabet gücünün daha üst düzeylerde artırılmasını, daha fazla istihdam olanağının sağlanmasını ve teknolojik gelişmelerin sürekli biçime getirilmesini gerektirmektedir. Dünya genelinde yaşanan liberalleşme ve küreselleşme ile ilgili eğilimler karşısında, gelişmekte olan devletlerin var olan kaynak potansiyellerini artırma istekleri mutlak bir sonuçtur (Bayraktar, 2003: 1).

DYY'ler bir ülkenin ekonomisinin gelişmesinde önemli rol sahibi olmasından ötürü, devletler yabancı yatırımcıyı ülkelerine çekme arzusu içerisindedir. Yabancı yatırımcı ülkelere yatırım yapmadan evvel ülkelerin hukuki, politik ve ekonomik yapıları hakkında bilgiye gereksinim duymakta olup yatırımcı tarafından gereksinim duyulan bu bilgiler, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları tarafından sağlanan kredi derecelendirme notları elde edilmektedir (Erkan ve Demircioğlu, 2011: 209).

DYY yatırım yapılacak ülkedeki teşvik önlemlerinden ziyade, o ülkedeki ekonomik ve siyasal istikrara daha fazla önem vermektedir. Siyasal rejimin türünden bağımsız olarak, istikrar unsuru dışında pazar büyüklüğünün ve kazanç düzeyinin yatırım kararı vermede etkili olduğu ifade edilebilir (Bayraktar, 2003: 11).

DYY bir ülkede yatırım kararı verip uygularken, getirilerinin yanında o ülkedeki yatırımlarda karşılaşmaları muhtemel riski oranlarını da göz önünde bulundurmaktadır. Bu nedenle, o ülkede ekonomik ve siyasi istikrarın olması, mülkiyet haklarının korunma durumu ve yabancı yatırıma karşı engellerin olmaması gerekir. Bu perspektifte, 2003 senesinde yürürlüğe giren "Doğrudan Yabancı Yatırımlar Yasası" ve "Türk Ticaret Yasasında" yapılan değişiklikler, Türkiye'de yatırım ortamlarının geliştirilmesine önemli katkılar sağlamıştır (Yılmaz, 2007: 4).

1.4. TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve IMF'nin sınıflandırmasına göre Türkiye gelişmekte olan bir ülke olup, hem dünya ticaretinden, hem de dünya sermaye akımlarından, Türkiye ile aynı kategoride olan ülkeler kadar faydalanamamaktadır. Buna ilave olarak ülkemiz, aynı kategorideki ülkelerin çok gerisinde kalmaktadır. Türkiye'ye giren DYS miktarı senelere göre artış göstermekle birlikte, henüz istenilen düzeyin çok gerisindedir. 1980 yılında Türkiye'nin dünyada dolaşmakta olan DYS yatırımlarından aldığı pay yüzde 0,03 iken, bu oran 1990-1995 döneminde önemli miktarda yükselerek yüzde 0,33 düzeyine çıkmış, ancak 1990'ların ortalarından itibaren dünyanın çok gerisinde kalarak 1999 ve 2000 yıllarında yüzde 0,07'ye düşmüştür. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkeler içindeki payı da 1980'de yüzde 0,22, 1990-1995 arasında yüzde 0,93 ve 2001 yılında yüzde 0,41'dir. Türkiye 1990'ların başında ulaştığı yıllık DYS yatırımı bakımından kırkıncı sıralarda iken, bu seviyesini muhafaza edememiş ve 1990'lı yılların sonunda daha da gerilere düşerek 2000 yılında dünyada ellinci sırada yer alabilmiştir (Yavan ve Kara, 2003: 24). 2001 ve öncesinde Türkiye'de DYY değerlerinin dağılımı Tablo 1.7'de verilmiştir.

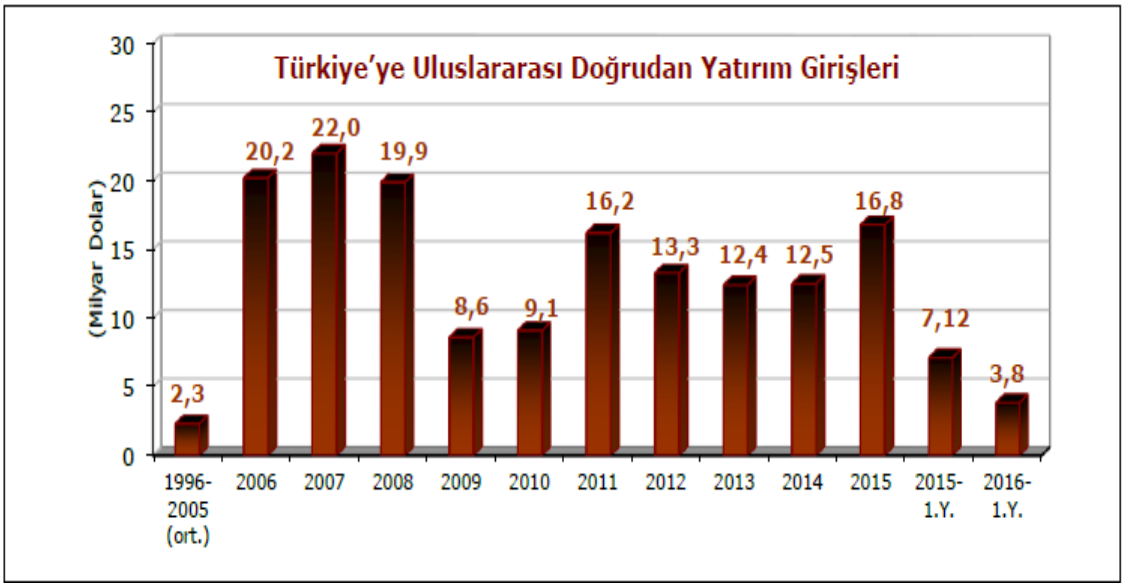
Tablo 1. 7. 2001 ve öncesinde Türkiye'de DYY

Ülkeler	1980	1990-1995 yıllık ortalama	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Dünya (milyon $)	54 672	225 321	386 140	478 082	694 457	1 088 263	1 491 934	735 146
Gelişmiş ülkeler (milyon $)	46 449	145 019	219 908	267 947	484 239	837 761	1 227 476	503 144
Gelişmiş ülkeler/Dünya (%)	*84,96*	*64,36*	*56,95*	*56,05*	*69,73*	*76,98*	*82,27*	*68,44*
Gelişmekte olan ülkeler (milyon $)	8 212	80 302	166 232	210 135	210 218	250 502	264 458	232 002
Gelişmekte olan ülkeler/Dünya (%)	*15,02*	*35,64*	*43,05*	*43,95*	*30,27*	*23,02*	*17,73*	*31,56*
Türkiye (milyon $) *	18	745	722	805	940	783	982	3 266
Türkiye/Dünya (%)	*0,03*	*0,33*	*0,19*	*0,17*	*0,14*	*0,07*	*0,07*	*0,44*
Türkiye/Gelişmekte olan ülkeler (%)	*0,22*	*0,93*	*0,43*	*0,38*	*0,45*	*0,31*	*0,37*	*1,41*

Kaynak: Yavan ve Kara, 2003: 24.

Tablo 1.7'de de görüldüğü gibi, dünya genelinde 2000 yılına kadar ciddi bir DYY artışı görülmüştür. Türkiye'de ise gelişmekte olan ülkelere göre ciddi ve büyük bir artış görülmektedir. 2006 yılından itibaren yabancı sermaye girişinde ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Türkiye'de son on yılın yabancı yatırım oranlarının dağılımı Şekil 1.5'te gösterilmiştir.

Şekil 1. 7. Türkiye'de son on yılın yabancı yatırım oranlarının dağılımı

Kaynak: YASED, 2016.

Şekil 1.5'te görüleceği üzere, 2006 ile 2008 yılları arası, ülkemizde yabancı yatırımın en yüksek olduğu dönemlerdir. 2009 ve 2010 yılları arasında küresel krizin etkisi ile yaşanan sert düşüş 2011 yılında toparlanmış olsa da, 2007 yılındaki en üst düzeye ulaşamamıştır.

Türkiye'de 3,85 milyar $'lık DYY girişinin 1.744 milyon $'ını net doğrudan uluslararası sermaye girişleri, 1,8 milyar $'lık kısmını ise yurtdışında yerleşik kişilerin gayrimenkul alımları oluşturmuştur. Bir diğer deyişle, yabancı gerçek kişilerin gayrimenkul alımlarından doğan sermaye girişi toplam girişlerin %47'si olmuştur. 1,8 milyar $'lık bu giriş, geçtiğimiz yılın aynı dönemi ile kıyaslandığında ise kayda değer bir değişim olmadığını göstermektedir (YASED, 2016: 1). Türkiye'deki yabancı sermayenin sektörlere ve ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı Tablo 1.8'de gösterilmiştir.

Tablo 1. 8. Türkiye'deki yabancı sermayenin sektörlere ve ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı

Sektörler (Milyon $)	2011	2012	2013	2014	2015	2015/1.Y.	2016/1.Y.
Sermaye Giriş	**16.136**	**10.759**	**9.878**	**8.576**	**11.858**	**4.781**	**2.164**
1. Tarım	**32**	**43**	**47**	**61**	**47**	**5**	**24**
2. Sanayi	**8.040**	**5.480**	**4.757**	**4.230**	**5.576**	**2.710**	**866**
İmalat	3.599	4.519	2.207	2.731	4.111	1.445	607
Elektrik, Gaz	4.293	773	1.795	1.131	1.261	1.078	242
Madencilik	146	188	717	365	202	185	17
Su Temini, Atık Yönetimi	2	0	36	3	2	2	0
3. Hizmetler	**8.064**	**5.236**	**5.074**	**4.285**	**6.235**	**2.066**	**1.274**
Finans ve Sigorta	5.883	2.084	3.415	1.470	3.535	756	255
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet F.	232	546	106	202	59	50	252
Ulaştırma, Depolama	221	130	364	594	1.524	562	227
Gayrimenkul Faaliyetleri	300	173	128	227	169	138	176
Toptan ve Perakende Ticaret	707	221	377	1.136	569	377	102
İnşaat	301	1.427	178	232	76	52	100
Konaklama ve Yiyecek	122	16	59	24	23	6	65
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	103	78	87	94	53	16	27
Diğer Hizmetler	384	522	396	210	153	91	70
Sermaye Çıkış	**1.991**	**633**	**568**	**261**	**364**	**327**	**420**
Diğer Sermaye (Net)	**24**	**522**	**25**	**-113**	**1.169**	**843**	**295**
Gayrimenkul (Net)	**2.013**	**2.636**	**3.049**	**4.321**	**4.156**	**1.823**	**1.805**
Toplam (UDY)	**16.182**	**13.284**	**12.384**	**12.523**	**16.819**	**7.120**	**3.844**

Kaynak: YASED, 2016.

Tablodan da görüleceği gibi, hizmetler genel olarak en fazla yabancı yatırımın giriş yaptığı sektör olup bunu sanayi sektörü izlemektedir. Tarım ise oldukça sınırlı kalmakta ve gayrimenkul sektöründen daha az bir pay almaktadır. Yıllara göre sanayi alanında yaşanan düşüş, hizmetler alanından daha fazla görülmektedir. Hizmetler sektöründe finans ve sigorta, sanayi sektöründe ise imalat başta gelmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MATERYAL YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, bulgular ve analiz bölümünde kullanılan materyal ve yöntem bileşenlerine yer verilmiştir. Bu bağlamda öncelikle yöntem bileşenleri, hipotezler, kapsam ve sınırlılıklar verilmiş, ardından istatistik yöntem bölümüne değinilmiştir.

2.1. YÖNTEM BİLEŞENLERİ

Betimsel tarama modelinde desenlenen bu araştırmada, doğrudan yabancı yatırımların güvenlik giderlerinin yatırımların ekonometrik değerleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun için çok değişkenli (multivariate analiz) korelasyon analizi, nedensellik testleri yapılmıştır. Yerli ve yabancı yatırımların farkında ise fark analizlerinden yararlanılmıştır.

2.1.1. Araştırma Hipotezleri

Araştırmada altı hipotezin testi yapılmıştır. Bunlardan ilk üçü yerli ve yabancı yatırımların güvenlik harcamalarının demografileri, güvenlik harcama değerleri ve firmaların istihdam, maliyet ve satış bilgileri arasındaki farka ilişkindir. Diğer üç hipotezde ise firmaların istihdam, maliyet ve satış bilgileri ile güvenlik giderleri arasındaki ilişki test edilmiştir.

2.1.2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamını doğrudan yabancı yatırımlar ve güvenlik harcamaları ile temel firma performans göstergeleri oluşturmaktadır. Sınırlılıklarını ise firma temel performans göstergelerinden göstergesi olan satış, maliyet ve istihdam verileri ile güvenlik harcama giderlerinin Enterprise Survey tarafından 2013 yılında yapılan Full Data Survey verilerinde bulunan toplam 1344 yerli ve yabancı firma oluşturmaktadır.

2.2. İSTATİSTİK YÖNTEM

2.2.1. Verilerin Toplanması ve Veri Seti

Araştırmada Dünya Bankası tarafından kurulan Enterprise Survey kurumunun Türkiye'deki 1344 firma üzerinden topladığı verilerden yararlanılarak, doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların öncelikle güvenlik harcamalarının kıyaslanması ve aradaki farkın ekonometrik boyutlarının ortaya konması, ardından güvenlik giderlerinin firmaların toplam yıllık satış, maliyet ve istihdam oranları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada Dünya Bankası tarafından verilen en güncel veri seti olan 2013 yılı Full Data Survey verileri alınmıştır. Buna göre bağımlı ve bağımsız değişkenler Ek.1'de verilmiştir.

2.2.2. Kullanılan İstatistiksel Yöntemler

Araştırmada nominal ve ordinal verilerin dağılımı Frekans Analizi, ölçüm verilerinin dağılımı Ortalama ve standart sapma değerleri ile gösterilmiştir. Hipotez testlerinden önce verilerin dağılımının normallik testi için Kolmogorov Smirnov Testi yapılmıştır. Test sonucunda verilerin dağılımı standart normal dağılıma uymadığı için, nonparametrik testler kullanılmıştır. Hipotez testlerinde 2 grup medyanının eşit olup olmadığı Mann Whitney U testi ile 2 den fazla grup medyanın eşit olup olmadığını ise Kruskal Wallis nonparametrik testi ile test edilmiştir. Korelasyon analizinde Spearman's rho korelasyon analizi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle Dünya Bankasından alınan verilerde yer alan firmaların genel demografik özellikleri verilmiş, ardından veri seti incelenerek normallik testi ve hipotez testlerine yer verilmiştir. Daha sonra regresyon modeli yapılarak, DYY'ler de güvenlik harcamalarının etkilerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır.

3.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Araştırmada Dünya Bankası tarafından yapılan ankete gönüllü olarak katılan firmaların demografik özellikleri ve güvenlik harcama bilgileri Tablo 3.1'de verilmiştir.

Tablo 3. 1. Şirket yapısı ve güvenlik giderlerinin değerleri

	Firma sayısı (n)	Yüzde (%)
Firma ortaklık türü		
Yerli yatırım	1268	94,3
Yabancı yatırım	76	5,7
Güvenlik harcaması yapıldı mı?		
Hayır	585	43,5
Evet	742	55,2
Yanıtsız	17	1,3
Güvenlik sorunları nedeniyle kayıp yaşandı mı?		
Hayır	1286	95,7
Evet	58	4,3
Güvenlik sorunları firma faaliyetlerinde ne derece engel oldu?		
Engel olmadı	978	72,8
Az engel oldu	172	12,8
Orta düzeyde engel oldu	86	6,4
Çok engel oldu	30	2,2
Çok yüksek düzeyde engel oldu	39	2,9
Yanıtsız	39	2,9
Güvenlik engelleri olmaz ise yıllık masraflar;		
Artar	81	6,0
Değişmez	195	14,5
Düşer	44	3,3
Yanıtsız	1024	76,2

Tablo 3.1'den de görüleceği gibi, araştırmada verileri alınan firmaların 1268'i (%94,3) yerli yatırım, 76'sı (%5,7) ise yabancı yatırım olarak nitelendirilebilecek bir firma yapısına sahiptir.

Geçtiğimiz mali yılda güvenlik ile ilgili kayda değer bir harcama yapma durumuna göre firmaların %43,5'i böyle bir harcamanın yapılmadığını, %55,2'si ise yapıldığını ifade etmiştir. Tüm firmalar içerisinden 17'si (%1,3) ise bu soruya yanıt vermemiştir.

Güvenlik sorunları nedeniyle firmanın kayba uğrama durumu sorusuna firmaların %95,7'si hayır ve %4,3'ü ise evet yanıtını vermiştir.

Güvenlik sorunlarının firma faaliyetlerine engel olma durumuna firmaların %72,8'i hiç engel olmadığını, %12,8'i az engel olduğunu, %6,4'ü orta düzeyde engel olduğunu, %2,2'si çok engel olduğunu ve %2,9'u ise çok yüksek düzeyde engel olduğunu ifade etmiştir.

Güvenlik engelleri olmazsa, firmanın yıllık masraflarının %6,0'ı artacağını, %14,5'i değişmeyeceğini, %3,3'ü düşeceğini ifade etmiştir. %76,2'si ise bu soruya yanıt vermemiştir.

3.2. VERİ SETİ

Araştırmanın veri setinde, Dünya Bankası Enterprise Survey tarafından tüm dünyada firmalar aracılığı ile gerçekleştirilen anket sonuçlarından elde edilen, Türkiye için en güncel olan veri seti kullanılmıştır. Veri setinin bağımlı ve bağımsız değişkenleri Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3. 2. Veri setinin bağımlı ve bağımsız değişkenleri

Bağımlı Değişkenler		**Bağımsız Değişkenler**	
Veri adı	**DB Kodu**	**Veri adı**	**DB Kodu**
Yıllık toplam satış (LCU)	d2	Güvenlik harcaması (ekipman, personel ve profesyonel güvenlik hizmetleri)	I1
Toplam maliyetteki vergi artış beklenti yüzdesi	ECAj31b2	Güvenlik harcaması satış içi yüzdesi	I2
Ortalama istihdam	I8	Güvenlik giderleri (Hırsızlık, soygun, Vandallık ya da kalkışma gibi eylemler nedeniyle kayıp)	I2b
		Güvenlik harcaması nedenli kaybın yüzdesi	I4a
		Güvenlik harcaması nedenli kaybın değeri	I4b

Tablodan da görüleceği gibi araştırmada üç bağımlı, beş bağımsız değişken vardır. Verilerin elde edilmesinde Enterprise Survey tarafından analiz için önerilmiş olan birimler kullanılmış olup, korelasyon ve model analizlerinde, birimsel farklılıklar Enterprise Survey tarafından önerilen birimler üzerinden yapılmıştır. Veri setindeki tüm değişkenlerin tüm örneklem için ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3. 3. Veri setindeki tüm değişkenlerin tüm örneklem için ortalama ve standart sapma değerleri

	$\overline{X}$	SS
Güvenlik Harcama Yüzdesi	4,26	6,259
Toplam Güvenlik Giderleri (LCU)	109.710,79	587421,255
Güvenlik Nedenli Kayıp Yüzdesi (LCU)	8,81	19,378
Güvenlik Nedenli Kayıp Değeri (LCU)	31.433,33	49659,507
Geçen Yılki Satışlar (LCU)	1,8315E7	1,51240E8
Toplam Maliyette Artış Beklentisi	21,5652	16,88084
Ortalama İstihdam	6,0634	3,25993

Tablodan da görüleceği gibi, firmaların tüm örneklem için ortalama güvenlik harcama düzeyleri %4,26 civarındadır. Toplam güvenlik giderleri tüm örneklem için 109.710,79 LCU olup, güvenlik nedenli kayıp ise tüm satışların %8,81'ine denk gelmektedir. Buna göre güvenlik nedenli kayıpların rakamsal değeri 31.433,33 LCU olarak bulunmuştur. İşletmelerin ortalama geçen yılki satış değerleri 18.310.000 LCU olup, ortalama 6 kişi istihdam edilmektedir. Tüm şirketlerin önümüzdeki yıl için toplam maliyette artış beklentileri %21,56 değerindedir.

3.3. NORMALLİK TESTLERİ

Araştırma veri setinin ileri istatistik analizinden önce, verilerin dağılımının normallik testi yapılmıştır. Bunun için yapılan Kolmogorov Smirnov Testi sonuçları Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3. 4. Araştırma değişkenlerinin normallik dağılımları

	Kolmogorov-Smirnov Z	p
Güvenlik Harcaması	13,543	,000
Güvenlik Harcama Yüzdesi	5,459	,000
Toplam Güvenlik Giderleri	6,999	,000
Güvenlik Nedenli Kayıp Yüzdesi	1,929	,001
Güvenlik Nedenli Kayıp Değeri	1,206	,109
Geçen Yılki Satışlar	16,265	,000
Toplam Maliyette Artış Beklentisi	2,732	,000
Ortalama İstihdam	2,023	,001

Tablodan 3.4'ten de görüleceği gibi, tüm değişkenlerin dağılımları standart normal dağılımdan istatistiksel olarak anlamlı fark göstermektedir ($p<0,05$). Bu nedenle analizler de nonparametrik yöntem kullanılmıştır.

3.4. HİPOTEZ TESTLERİ

Araştırmanın bu bölümünde, hipotezlerin testine yer verilmiştir. İlk olarak DYY ile yerli yatırımların güvenlik harcama demografileri arasındaki farka ilişkin hipotez kurularak, iki yatırım türünün güvenlik harcamalarına ilişkin Enterprise Survey verileri arasındaki farklar incelenmiştir.

H1. Doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların güvenlik harcama demografileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırma verilerinin dağılımının nonparametrik olması nedeniyle, 2 grup medyanının eşit olup olmadığı Mann Whitney U testi ile, 2'den fazla grup medyanının eşit olup olmadığını ise Kruskal Wallis nonparametrik testi ile test edilmiştir. Araştırmaya konu olan firmaların yerli ve yabancı yatırımlara göre demografik özellikleri arasındaki farklar Tablo 3.5'te verilmiştir.

Tablo 3. 5. Yerli ve yabancı yatırımların demografik özellikleri arasındaki farklar

	Yerli		Yabancı		X^2	**p**
	n	%	n	%		
Güvenlik harcaması yapıldı mı?						
Hayır	563	44,9	22	30,1	6,096	0,014*
Evet	691	55,1	51	69,9		
Güvenlik sorunları nedeniyle kayıp yaşandı mı?					0,553	0,457
Hayır	1212	95,6	74	97,4		
Evet	56	4,4	2	2,6		
Güvenlik sorunları firma faaliyetlerinde ne derece engel oldu?						
Engel olmadı	930	75,4	48	67,6	1,346	0,246
Az engel oldu	158	12,8	14	19,7		
Orta düzeyde engel oldu	83	6,7	3	4,2		
Çok engel oldu	27	2,2	3	4,2		
Çok yüksek düzeyde engel oldu	36	2,9	3	4,2		
Güvenlik engelleri olmaz ise yıllık masraflar;						
Artar	77	25,8	4	19,0	1,583	0,208
Değişmez	183	61,2	12	57,1		
Düşer	39	13,0	5	23,8		

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablodan da görüleceği gibi, yerli yatırımların %55,1'i ve yabancı yatırımların %69,9'u güvenlik harcamaları yapmaktadır. Fark analizi sonuçları ise gruplar arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir ($p<0,05$).

Güvenlik sorunları nedeniyle kayıp yaşanma durumuna yerli yatırımların %4,4'ü, yabancı yatırımların ise %2,6'sı evet yanıtını vermiştir. Her iki yatırım türünde de, güvenlik sorunlarından ileri gelen bir firma faaliyet kaybı söz konusu olmamıştır. Fark analizi sonuçları da, iki yatırım türü arasındaki bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir ($p>0,05$).

Yerli yatırım firmalarının %75,4'ü, yabancı yatırım firmalarının ise %67,6'sı güvenlik ile ilgili sorunların firma faaliyetlerinde engel teşkil etmediğini düşünmektedir. Güvenlik ile ilgili sorunların firma faaliyetlerini çok engellediğini ifade edenlerin oranı ise yerli firmalarda %2,9 iken, yabancı firmalarda %4,2 olarak görülmektedir. Fark analizi sonuçlarına göre gruplar arasındaki bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Yerli yatırımların %61,2'si, yabancı yatırımların ise %57,1'i güvenlik engelleri olmadığı durumda, yıllık masrafların değişmeyeceğini ifade etmiştir. Güvenlik engellerinin yıllık masrafları düşüreceği düşüncesi yerli yatırımlarda %13,0 iken yabancı yatırımlarda %23,8 olarak bulunmuştur. Yine burada da, iki grup arasındaki farkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

H2. Doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların güvenlik harcama değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
H3. Doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların yıllık satış, maliyet beklentileri ve istihdam düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırma bağımlı ve bağımsız değişkenlerine göre yerli ve yabancı yatırımların değişkenleri arasındaki fark analizi sonuçları Tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3. 6. Araştırma bağımlı ve bağımsız değişkenlerine göre yerli ve yabancı yatırımların değişkenleri arasındaki fark analizi sonuçları

	Yerli		Yabancı		Z	p
	$\overline{X}$	SS	$\overline{X}$	SS		
Güvenlik Harcama Yüzdesi	4,28	6,291	3,92	5,575	-,179	,858
Toplam Güvenlik Giderleri (LCU)	109.150,46	614.470,394	115.454,17	117.154,265	**-2,138**	**,033***
Güvenlik Nedenli Kayıp Yüzdesi (LCU)	8,81	19,378				
Güvenlik Nedenli Kayıp Değeri (LCU)	22.807,69	40.268,132	87.500,00	88.388,348	-1,776	,076
Geçen Yılki Satışlar (LCU)	1,2846E+07	8,91131E+07	1,0994E+08	5,17307E+08	-1,327	,185
Toplam Maliyette Artış Beklentisi	21,2769	17,04213	26,2500	14,07886	-,545	,586
Ortalama İstihdam	6,0526	3,31506	6,2222	2,43812	-,179	,858

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablodan da görüleceği gibi, güvenlik harcaması yüzdesi yerli yatırımlarda, diğer tüm parametreler ise yabancı yatırımlarda daha yüksek düzeydedir. Fark analizi sonuçları ise sadece güvenlik harcaması yüzdeleri arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı ($p<0,05$), diğer parametrelerin gruplar arasındaki farkının ise istatistiksel olarak anlamsız olduğunu göstermiştir ($p>0,05$).

Güvenlik harcaması yüzdesi yerli şirketlerde DYY'lere göre daha yüksektir. Ancak toplam güvenlik harcaması DYY'lerde daha yüksek düzeydedir. Bu durum, DYY ile yerli yatırımların firma büyüklükleri arasındaki farklardan ileri gelebilmektedir. Türkiye'de Enterprise Survey'e katılan yerli yatırımlar büyüklüklerine göre çeşitlilik gösterirken, DYY'ler ise daha büyük ölçeklidir. Genel olarak bir ülkeye DYY'nin gelmesi için de, belli bir ekonomik büyüklüğe ulaşması gerekmektedir.

3.5. KORELASYON ANALİZİ

H4. Doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların istihdam oranları üzerinde, güvenlik harcamalarının etkisi var mıdır?

H5. Doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların yıllık gelirleri üzerinde, güvenlik harcamalarının etkisi var mıdır?

H6. Doğrudan yabancı yatırımlar ile yerli yatırımların yıllık maliyetteki yüzde artışı üzerinde, güvenlik harcamalarının etkisi var mıdır?

Araştırmanın korelasyon analizinde ilk olarak yerli ve yabancı yatırımlar tek tek, daha sonra tüm yatırımlar için bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon analizine bakılmıştır. Korelasyon analizi için verilerin normal dağılıma uymaması nedeniyle Spearman's rho korelasyon analizi kullanılmıştır. Korelasyon analizinde firmaların geçen yılki satışları, toplam maliyette artış beklentisi, güvenlik harcama yüzdesi, toplam güvenlik giderleri, güvenlik nedenli kayıp yüzdesi ve değerleri değişken olarak kullanılmıştır. İlk olarak yerli yatırımlar için yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.7'de verilmiştir.

Tablo 3. 7. Yerli yatırımlar için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları

		1	2	3	4	5	6
1. Geçen Yılki Satışlar	r	1,000	-,055	-,163**	,494**	-,056	,300
	p	.	,536	**,003**	**,000**	,764	,319
	N	1223	128	336	242	31	13
2. Toplam Maliyette Artış Beklentisi	r	-,055	1,000	,327	,117	,215	,211
	p	,536	.	,068	,571	,525	,789
	N	128	130	32	26	11	4
3. Güvenlik Harcama Yüzdesi	r	-,163**	,327	1,000	.	,187	-,500
	p	**,003**	,068	.	.	,417	,667
	N	336	32	342	0	21	3
4. Toplam Güvenlik Giderleri	r	,494**	,117	.	1,000	-,500	1,000**
	p	**,000**	,571	.	.	,667	.
	N	242	26	0	246	3	4
5. Güvenlik Nedenli Kayıp Yüzdesi	r	-,056	,215	,187	-,500	1,000	.
	p	,764	,525	,417	,667	.	.
	N	31	11	21	3	31	0
6. Güvenlik Nedenli Kayıp Değeri	r	,300	,211	-,500	1,000**	.	1,000
	p	,319	,789	,667	.	.	.
	N	13	4	3	4	0	13

*0,05 düzeyinde anlamlıdır. **0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3.7'de de görüleceği gibi, yerli firmaların geçen yılki satışları ile güvenlik harcamaları yüzdesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde bir ilişi vardır (p<0,05). Toplam güvenlik giderleri ile geçen yılki satışlar arasında ise istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır (p<0,01).

Toplam satış düzeyi artmasına karşın, güvenlik harcama yüzdesi düşmektedir. Bu durum, yerli yatırımların genel olarak katma değeri daha yüksek olan alanlara yöneldiğini de göstermektedir. Ülkemizde bu alanda önemli katkıların sağlanması ve teşviklerin vermesinin neticesi olarak nitelendirilebilir. Yabancı yatırımlar için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.8'de verilmiştir.

Tablo 3. 8. Yabancı yatırımlar için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları

		1	2	3	4	5
1. Geçen Yılki Satışlar	r	1,000	-,012	-,145	-,415	,499*
	p	.	,977	,710	,159	**,013**
	N	73	8	9	13	24
2. Toplam Maliyette Artış Beklentisi	r	-,012	1,000	.	1,000	1,000
	p	,977	.	.	.	.
	N	8	8	1	2	2
3. Ortalama İstihdam	r	-,145	.	1,000	-1,000**	,205
	p	,710	.	.	.	,741
	N	9	1	9	3	5
4. Güvenlik Harcama Yüzdesi	r	-,415	1,000**	-1,000**	1,000	.
	p	,159	.	.	.	.
	N	13	2	3	13	0
5. Toplam Güvenlik Giderleri	r	,499*	1,000**	,205	.	1,000
	p	,013	.	,741	.	.
	N	24	2	5	0	24

*0,05 düzeyinde anlamlıdır.
**0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Yabancı yatırımlarda ise toplam güvenlik giderleri ile geçen yılki toplam satışlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur (p<0,01). Öte

yandan istihdam ya da maliyette artış beklentisinin güvenlik harcamaları ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

DYY'lerde satış değeri arttıkça toplam güvenlik giderleri de artmaktadır. Bunun temel nedeni daha fazla ürün ve üretimin daha fazla tedarik zincirinde taşınması ya da işlem hacminin genişlemesi olarak nitelendirmek mümkündür. Tüm yatırımlar için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları Tablo 3.9'da verilmiştir.

Tablo 3. 9. Tüm yatırımlar için yapılan Spearman's rho korelasyon analizi sonuçları

		1	2	3	4	5	6	7
1. Geçen Yılki Satışlar	r	1,000	-,047	-,217**	-,174**	,503**	-,056	,183
	p	.	,590	**,009**	**,001**	**,000**	,764	,513
	N	1296	136	142	349	266	31	15
2. Toplam Maliyette Artış Beklentisi	r	-,047	1,000	,234	,351*	,105	,215	,211
	p	,590	.	,214	**,042**	,596	,525	,789
	N	136	138	30	34	28	11	4
3. Ortalama İstihdam	r	-,217**	,234	1,000	,202	-,189	,182	,316
	p	**,009**	,214	.	,159	,292	,615	,684
	N	142	30	142	50	33	10	4
4. Güvenlik Harcama Yüzdesi	r	-,174**	,351*	,202	1,000	.	,187	-,500
	p	**,001**	,042	,159	.	.	,417	,667
	N	349	34	50	355	0	21	3
5. Toplam Güvenlik Giderleri	r	,503**	,105	-,189	.	1,000	-,500	,883*
	p	**,000**	,596	,292	.	.	,667	,020
	N	266	28	33	0	270	3	6
6. Güvenlik Nedenli Kayıp Yüzdesi	r	-,056	,215	,182	,187	-,500	1,000	.
	p	,764	,525	,615	,417	,667	.	.
	N	31	11	10	21	3	31	0
7. Güvenlik Nedenli Kayıp Değeri	r	,183	,211	,316	-,500	,883*	.	1,000
	p	,513	,789	,684	,667	,020	.	.
	N	15	4	4	3	6	0	15

*0,05 düzeyinde anlamlıdır.
**0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tüm örneklem için yapılan analiz sonucunda ise geçen yılki satışların ortalama istihdam ve güvenlik harcaması yüzdesi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönde bir ilişki vardır ($p<0,05$). Geçen yılki toplam satışlar ile toplam güvenlik harcaması arasında ise istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki saptanmıştır ($p<0,01$). Tüm analizlerde, aslında sayıları az da olsa işletmeler büyük olduğu için, DYY'lerin önemli katkısının olduğu ifade edilebilir. Burada hem yerli, hem de yabancı yatırımlarda bilgi yoğun sektörlerin payının arttığı görülmektedir. Nitekim ortalama istihdam düşerken, geçen yılki satışlarda artışlar gözlemlenmiştir. Satışlarda artışın yaşanması, güvenlik giderlerini de artırmaktadır. Öte yandan toplam satış içerisindeki yüzdesinin azalması ise emek yoğun ve güvenliği daha fazla gerektiren sektörlerden, bilgi yoğun sektörlere daha yoğun geçişin olduğuna işaret etmektedir.

3.6. REGRESYON MODELLERİ

Regresyon modellerinde, korelasyon modelinde olduğu gibi önce yerli ve yabancı yatırımlar için ayrı ayrı, daha sonra tüm örneklem için regresyon modeli kurulmuştur. Regresyon modelinin temel amacı, değişkenler arasındaki ilişkinin bir arada ve enter modeline göre etkilerinin ortaya konmasıdır. Regresyon modelinde ortalama istihdam ve toplam maliyette artış beklentisinin güvenlik harcamaları ile ilişkisinin anlamlı çıkmaması nedeniyle, geçen yılki toplam satış üzerinden modeller kurulmuştur. İlk olarak yerli yatırım için toplam satışların toplam güvenlik giderleri ile arasındaki modelin sonuçları Tablo 3.10'da verilmiştir.

Tablo 3. 10. Yerli yatırımlar için toplam satış ile toplam güvenlik harcamaları arasındaki ilişki için yapılan regresyon modeli sonuçları

Model		Standart olmayan katsayılar		Standart katsayılar	t	**p**
		B	Std. Error	Beta		
1	Sabit	6,704	1,080		6,208	,000*
	Ln(toplamgüvenlikgiderleri)	,721	,110	,388	6,528	,000*
R^2: 0,151; **F:** 42,621						

*0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Modelin açıklama gücü %15,1 olup, toplam güvenlik giderleri geçen yılki satışların %15,1'ini açıklamaktadır. Açıklama yüzdesini, toplam geçen yılki satışın sadece toplam güvenlik giderleri ve bir sabite bağlı olarak hesaplanmasında toplam varyansı ne derece ifade edebildiği şeklinde yorumlamak mümkündür. Buna göre geçen yılki toplam satışlar sadece toplam güvenlik giderleri ve bir sabit ile belirlenmiş olsaydı, ancak %15,1'i doğru tahmin edilebilirdi. Korelasyon analizi sonuçlarına göre toplam güvenlik harcama yüzdesi de geçen yılki satış değerleri ile ilişkili bulunmuştur. Ancak rakamsal değer ile yüzde değer aynı değişkeni ifade ettiğinden, toplam güvenlik giderlerinin LCU rakamsal değeri alınmıştır. Modelde lineer yaklaşımın kullanılması için geçen yılki satışlar parametresi ile toplam güvenlik giderlerinin doğal logaritması (ln) alınmıştır. Buna göre yerli yatırım için toplam satış değeri ile toplam güvenlik giderleri arasındaki model aşağıdaki gibidir.

ln (geçen yılki satışlar) = 6,704 + 0,721x[ln(toplam güvenlik giderleri)]

Yabancı yatırımlar için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 3.11'de verilmiştir.

Tablo 3. 11. Yabancı yatırımlar için toplam satış ile toplam güvenlik harcamaları arasındaki ilişki için yapılan regresyon modeli sonuçları

Model		Standart olmayan katsayılar		Standart katsayılar	t	**p**
		B	Std. Error	Beta		
1	Sabit	0,607	5,219		0,116	,908
	Ln(toplamgüvenlikgiderleri)	1,272	0,493	,482	2,582	,017*
R^2: 0,233; F: 6,669						

*0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Yabancı yatırımlar için ise toplam güvenlik giderlerinin geçen yılki satışları açıklama gücü %23,3 olarak bulunmuştur. Buna göre yabancı yatırım için elde edilen model aşağıdaki gibidir.

ln (geçen yılki satışlar) = 0,607 + 1,272x[ln(toplam güvenlik giderleri)]

Model incelendiğinde, yerli yatırıma göre yabancı yatırımlarda güvenlik giderlerinin açıklama gücü daha yüksektir. Korelasyon analizi sonuçlarında da, yerli yatırım için 0,494 olan korelasyon katsayısı, yabancı yatırımlar için 0,499 çıkmıştır. Bu nedenle toplam güvenlik giderleri hem yerli hem de yabancı yatırımlarda istatistiksel olarak anlamlı derecede bir etkiye sahip olup, bu etki özellikle yabancı yatırımlarda daha yüksek düzeylerdedir.

Tüm yatırımlar için yapılan regresyon analizi sonuçları Tablo 3.12'de verilmiştir.

Tablo 3. 12. Tüm yatırımlar için toplam satış ile toplam güvenlik harcamaları arasındaki ilişki için yapılan regresyon modeli sonuçları

Model		Standart olmayan katsayılar		Standart katsayılar	t	**p**
		B	Std. Error	Beta		
1	Sabit	6,287	1,071		5,871	,000*
	ln(toplam güvenlik giderleri)	0,760	0,109	0,396	7,003	,000*
R^2: 0,157; F: 49,045						

*0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tüm yatırımlarda ise modelin açıklama gücü %15,7 olarak bulunmuştur. Tüm yatırımlar için elde edilen model aşağıdaki gibidir.

$$\ln(\text{geçen yılki satışlar}) = 6{,}287 + 0{,}760x[\ln(\text{toplam güvenlik giderleri})]$$

Tüm yatırımlar için modelin açıklama gücü yerli yatırımlar için bulunan değerden (%15,1) yüksek ve yabancı yatırımlar için bulunan açıklama gücünden (%23,3) daha düşüktür. Ancak daha çok yerli yatırımlar için bulunan değerlere daha yakındır. Bu durum, örneklem içerisinde yabancı yatırım yüzdesinin oldukça düşük olmasından ileri gelmektedir.

Araştırmada son olarak çok değişkenli (multivariate) analiz yapılarak, DYY göstergesi olan Yabancı Yatırım Yüzdesinin tayininde toplam güvenlik giderleri, ortalama

istihdam, geçen yılki satışlar ve maliyetlerin olduğu regresyon modeli forward yöntemi ile yapılmıştır. DYY değişkeni anket sonuçlarından elde edilmiş olup, dolaylı analiz yöntemi olarak nonparametrik yöntem kullanılmıştır. Panel veri kısıtı nedeniyle panel veri analizi yapılamamıştır. Forward kriteri seçilirken F değeri 0,05 ve altında olanların sırayla modele alındığı şekilde regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 3.13'teki gibidir.

Tablo 3. 13. DYY için çok değişkenli regresyon modeli

Model		Beta In	t	**p**	VIF	Kolinerlik istatistiği Tolerans
1	ln(satış)	,090[a]	2,058	0,176	0,824	0,981
	Geçen Yılki Satışlar	,106[a]	2,733	0,112	0,888	0,822
	ln(toplamgüvenlikgiderleri)	,054[a]	,807	0,504	0,496	0,997
2	Sabit	131,169	25,948	0,000*		
	Ortalama istihdam	-12,753	0,801	0,001*		

VIF: Varyans genişlik faktörü
*0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Çok değişkenli analiz sonuçlarına göre geçen yılki satışların ham ve doğal logaritmik değerleri ile toplam güvenlik giderlerinin tolerans ve varyans genişlik faktörü (VIF) değerleri 1'e yaklaşmaktadır. Literatüre göre, bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon katsayısının 0 veya 0'a yakın olduğu durumlarda VIF değerinin de 1 veya 1'e yukardan yaklaşması beklenmektedir (Sevinç, 2013: 2). Tolerans ve VIF değerleri, bu üç değişkenin model içerisinde önemli bir bağlantısının olmadığını göstermektedir. Bu nedenle çok değişkenli analizde istihdam, DYY'nin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada DYY'lerin güvenlik giderleri ve geçen yılki satışları ile ortalama istihdam arasındaki ilişki incelendiğinde, istihdamın güvenlik giderlerine göre daha fazla gelirden pay aldığı görülmektedir. Bu durum ise Türkiye'deki DYY'lerin emek yoğun sermaye yapısının giderek bilgi yoğun sermaye yapısına döndüğünü göstermektedir. Son yıllarda pek çok şirketin artan Ar-Ge yatırımları ve inovasyon alanındaki çalışmalar da bu sonucu desteklemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu araştırmada, Türkiye'deki yabancı yatırımların güvenlik harcamalarının, şirketin satışları, istihdam ve maliyetleri üzerindeki etkileri incelenmiş, bu sayede güvenlik giderlerinin işletmenin temel performans göstergeleri olan satış, maliyet ve istihdam üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunun ortaya konması amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Türkiye'de DYY'lerin oranı 2013 yılı ve Dünya Bankasının anketine katılan firmalar çerçevesinde yaklaşık %5,7 civarındadır.
- Firmaların %55,2'si (yerli-yabancı) kayda değer bir güvenlik harcaması yapmaktadır.
- Güvenlik sorunları nedeniyle firmaların 95,7'si ciddi bir kayıp yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.
- Yerli ve yabancı yatırımların güvenlik harcaması yapmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup ($p<0,05$), yabancı yatırımlarda güvenlik harcaması yapan firma sayısı daha fazladır.
- Toplam güvenlik giderleri yabancı yatırımlarda daha yüksek olup, yerli yatırımlarla arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$).
- Firmaların geçen yılki satışları ile toplam güvenlik giderleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki vardır ($p<0,01$).
- Yerli yatırımlarda geçen yılki satış değerlerinin %15,1'i regresyon modeli aracılığı ile toplam güvenlik harcamaları tarafından açıklanabilmektedir.
- Yabancı yatırımlarda geçen yılki satış değerlerinin %23,3'ü regresyon modeli aracılığı ile toplam güvenlik harcamaları tarafından açıklanabilmektedir.

DYY'ler özellikle iletişim, lojistik ve pazarlama olanaklarının arttığı günümüzde, daha fazla yaygınlaşmakta ve dünya ekonomilerini birbirine bağlayan önemli ekonomik unsurlar olarak önemi her geçen gün artmaktadır. Yabancı yatırımların bir ekonomik sistem içerisine bilgi teknolojilerinin transferi, istihdam, nitelikli işgücü, alternatif

üretim yöntemleri, teknoloji ve Ar-Ge çalışmalarında inovatif yaklaşımlar, rekabet, likidite gibi pek çok doğrudan ve dolaylı katkıları vardır. Bu nedenle yabancı yatırımların ülke ekonomisindeki yeri ve önemi büyük olup, devletler ve hükümetler yabancı yatırımları çekmek için ciddi destekler vermektedir.

Yabancı yatırımın gelmesi için pek çok gereklilik olduğu gibi, kısa ya da uzun vadeli şeklinde yabancı yatırımın iç piyasaya gelmesi, sektörlerde yerini alması ve kalıcılığı, yabancı yatırımın yapıldığı ülkenin istikrarı ile yakından ilişkilidir. Bir yabancı yatırımın gerçekleşmesi için işgücü maliyetinin düşüklüğü, uygun pazarların olması, hammadde ya da lojistik anlamda avantajların olması gibi pek çok gereklilikler vardır. Tüm bu gerekliliklerin arasında en fazla önemli olan ve ön plana çıkan kavram ise güvenliktir. Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının vermiş olduğu puanların da temel olarak kamuoyunda verdiği izlenim, ekonomik sistemin güvenilirliği ile ilişkilidir.

Ülkemiz iletişim ve ulaşım konularında, AB ülkeleri ve batı bloğu ile doğu bloğunun arasında bir geçiş noktası olması konusunda, ancak çok daha önemlisi köprüsü olduğu her iki tarafın da müşterek değerlerini taşıması ve iyi bir nokta olması nedeniyle, pek çok yabancı sermaye için cazip bir ülkedir. Bu nedenle gerek batı bloğundan, gerekse doğu bloğundan ciddi ve önemli yabancı yatırımları çekmektedir. Bunun yanında Türkiye, nitelikli işgücü ve insan kaynakları ile köklü geçmişi nedeniyle, her iki bölgeye de etkili bir şekilde hitap edebilen, bölge içerisindeki sayılı ülkelerin başında gelmektedir.

Yabancı sermaye yatırımı konusunda günümüze kadar güvenlik konusu genellikle ekonomik anlamda istikrar, reel kesim ve tüketici kesimin güven indeksleri olarak ele alınmıştır. Ancak bölgede son yıllarda artan terör olayları, birden fazla terörist grubun dünya genelindeki etkisinin en yoğun şekilde hissedildiği bölge olması, Suriye'de yaşanan iç savaş, Irak ve çevresinde yaşanan iç karışıklıklar, Türkiye'nin güvenlik algısında da farklılıklara neden olmuştur. Yabancı sermaye bir kısmı spekülatif, bir kısmı ise reel olan bu gelişmeler karşısında, daha temkinli hareket etmeye başlamıştır.

Bu nedenle bu araştırma, yabancı yatırımları çekmek için sürekli destekler veren, bu alanda çalışma yapan kamu otoriteleri, akademisyen ve araştırmacılar için önemli ve farklı bir alana işaret etmektedir. Araştırma sonuçlarına göre aşağıdaki önerileri getirmek mümkündür:

- Araştırma sonuçları DYY'lerin firma büyüklükleri, sektör farklılıkları gibi değişkenlere göre genişletilebilir.
- Sadece DYY için değil, tüm yatırımlar için güvenlik maliyetlerinin önemli olduğu Dünya Bankası tarafından vurgulanmaktadır. Bu alanda güvenlik giderlerinin maliyetleri üzerine çalışmalar yapılabilir.
- Güvenlik giderlerini bir anlamda firmalar için güven indeksi gibi düşünmek mümkündür. Bu nedenle işletmelerin yaşadıkları krizde rollerinin incelenmesi yararlı olabilir.
- Ülkemizde güvenlik giderleri kamusal bir otorite ya da devlet tarafından ele alınabilir, güvenlik düzeyinin yatırım düzeyleri ile arasındaki ilişkiler incelenebilir.
- İleri araştırmalarda, bu araştırmada anlamsız çıkan sonuçların anlamlı hale gelmesi mümkündür. Bu nedenle araştırmanın ileri dönem verileri için de tekrarlanmasında yarar vardır.
- Güvenlik giderleri sadece yatırımları değil, yatırımların etkilediği çevreleri de olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle çevre analizlerinin bu bağlamda ele alınması yararlı olabilir.
- Güvenlik giderlerinin çeşitlendirilmesi ve farklı düzeyler için ortaya konması (firma büyüklükleri, coğrafi kalkınma bölgeleri gibi) alana önemli katkı sağlayabilir.
- Farklı bölgeler için güvenlik endeksi geliştirme çalışmaları, ileride önemi Dünya Bankasının öne sürdüğü gibi artacak olan güvenlik konusunda etkili sonuçlar verebilir.

KAYNAKÇA

Ağır, B. S. (2015). "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı", Güvenlik Stratejileri, Yıl: 11 Sayı: 22.

Aksu, M. ve Turhan, F. (2012). "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik", Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Yıl:2012, C:4, S:2, s. 69-80.

Amin, M. (2010). "Crime and Security in the Eastern Europe and Central Asia Region", Enterprise Surveys Enterprise Note Series, Crime, No.15.

Aytemiz, S. (2009). "Küreselleşme Koşullarında Dünya Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Yatırımlara Genel Bir Bakış", Toplum ve Demokrasi, 3 (6-7), Mayıs-Aralık, s. 189-202.

Bakan, Z. A. (2007). "Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Güvenlik Teorileri ve Türkiye'nin Güvenlik Algılamaları", 21. Yüzyıl, Ekim/Kasım/Aralık.

Baldwin, R. ve Martin, P. (1999). "Two Waves of Globalisation: Superficial Similarities, Fundamental Differences." National Bureau of Economic Research Working Paper 6904.

Baylis, J. (2008). "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 69-85.

Bayraktar, F. (2003). "Dünyada ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları", Türkiye Kalkınma Bankası A. Ş., Genel Araştırmalar, Ankara.

Birdişli, F. (2011). "Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 31 Yıl:2011/2, 149-169.

Bouoiyour, J. (2003). "The Determining Factors of Foreign Direct Investment in Morocco",(http://www.erf.org.eg/tenthconf/Trade_Background/Bouoiyour.pdf).

Çak, M. ve Karakaş, M. (2009). "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Belirleyen Unsurlar ve Etkileri", Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, XXVI, Sayı:1.

Çıtak, E. (2016). "Bölgesel Güvenlik Denkleminde Türkiye-Azerbaycan Enerji İlişkisinin Önemi", Bölgesel Çalışmalar, 1(1), Yaz 2016.

Çinko, (2009). "Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makrorekonomik Göstergeleri", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, XXVI, 1.

Doukas, J. A., Kim, C. ve Pantzalis, C. (2000). "Security Analysis, Agency Costs, and Company Characteristics", Financial Analysts Journal, Published, Nov-Dec 2000, pp54-63.

Durgan, S. (2016). "Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Potansiyelinin Çekim Modeli Kullanılarak Belirlenmesi", Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Ekinci, A. (2011). "Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme ve İstihdama Etkisi: Türkiye Uygulaması (1980-2010)", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Ekim 2011, 6(2), 71-96.

Erkan, M. ve Demircioğlu, M. Y. (2011). "Türkiye'ye verilen Derecelendirme Notlarının Doğrudan Yabancı Yatırım Girişine Etkisinin Yıllar İtibariyle İncelenmesi", Ġnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:2 Sayı:1 Yıl:2011.

Gür, N. (2014). "Doğrudan Yabancı Yatırımların Yerli Şirketler Üzerine Etkileri", MÜSİAD Araştırma Raporları: 90.

Hettne, B. (2008). "Teori ve Pratikte Güvenliğin Bölgeselleşmesi", Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 87-106.

Kar, M. ve Tatlısöz, F. (2008). "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi", KMU İİBF Dergisi Yıl:10 Sayı:14 Aralık/2008.

Karabulut, A. ve Değer, F. (2015). "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşım'a Genel Bakış", İGÜSBD Cilt: 2 Sayı: 2 Ekim /October 2015.

Koçtürk, O. M. ve Eker, M. (2012). "Dünyada ve Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Çok Uluslu Şirketlerin Gelişimi", Tarım Ekonomisi Dergisi 2012; 18(1) : 35 – 42.

Kudar, D. (2010). "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve İmalat Sanayinde Sektörel Bir Değerlendirme", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme AB, Yüksek Lisans Tezi.

Kula, S. ve Çakar, B. (2016). "Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki", Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi Yıl: 2015 Cilt: 6 Sayı: 12.

Lebe, F. ve Ersungur, Ş. M. (2011). "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımını Etkileyen Ekonomik Faktörlerin Ampirik Analizi", Atatürk Ü. İİBF Dergisi, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 2011.

Mutlu, (2005). "Yabancı Kişilerin Taşınmaz Mal Edinimi Yönünden Avrupa Birliği ve Türkiye", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:59.

Nunnenkamp, P. (2002). Foreign Direct Investment in Developing Countries: What Policymakers Should Not Do and What Economists Don't Know. Kiel Institute for World Economics, Discussion Papers 380. Kiel.

Özcan, B. ve Arı, A. (2010). "Doğrudan Yabancı Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: Oecd Örneği", Ekonometri ve İstatistik Sayı:12 2010 65–88.

Sancak, K. (2013). "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", Sosyal Bilimler Dergisi.

Sandıklı, A. ve Emeklier, B. (2012). "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.

Saray, M. O. (2011). "Doğrudan Yabancı Yatırımlar- İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği", Temmuz -Aralık 2011- Sayı 161-Maliye Dergisi.

Tunca, H. (2005). "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye Örneği: Bir Zaman Serisi Analizi Uygulaması (1992-2003)", Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Uğuz, A. (2016). "Liberalizmde Güvenlik Kavramı ve Uluslararası Güvenliğe Getirilen Çözümler", V. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı II.

Yavan, N. ve Kara, H. (2003). "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı", Coğrafi Bilimler Dergisi, 2003, 1 (1), 19-42.

Yentürk, N. (2015). "Türkiye'de İç Güvenlik Harcamaları: 2006-2014 Güncelleme Notu", İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.

Yılmaz, K. (2007). "Türkiye için Doğrudan Yabancı Yatırım Stratejisi'ne Doğru", YASED Raporu, Ankara.

Yılmaz, M. (2008). "Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalı Yüksek Lisans Tezi.

Yorulmaz, M. (2014). "Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu", Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt/Volume 3, Sayı/Number 1, Temmuz/July 2014, ss. 103-135.

EKLER

Bağımlı değişkenler

Yıllık maliyet artış ve azalışı

I.31a2	By what percentage would this establishment's total annual costs INCREASE in the next fiscal year?

	Percent	
Expected percentage INCREASE in total annual cost in the next fiscal year	%	*GO TO QUESTION K.1*
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	*GO TO QUESTION K.1*
		ECAi31a2

I.31a3	By what percentage would this establishment's total annual costs DECREASE in the next fiscal year?

	Percent	
Expected percentage DECREASE in total annual cost in the next fiscal year	%	
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	
		ECAi31a3

İstihdam

B.6	How many full-time employees did this establishment employ when it started operations? Please include all employees and managers. (INTERVIEWER: INCLUDE RESPONDENT WHEN APPLICABLE)

	Number	
Number of full-time employees at start-up		
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	
		b6

Şirket büyüklüğü

A.6 Size	Sampling size a6a	Screener size a6b
Micro<5	0	0
Small >=5 and <=19	1	1
Medium >=20 and <=99	2	2
Large >=100	3	3

Şirket sahipliği

B.2	What percentage of this firm is owned by each of the following: **SHOW CARD 2**

	Percent	DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	
Private domestic individuals, companies or organizations	%	-9	b2a
Private foreign individuals, companies or organizations	%	-9	b2b
Government or State	%	-9	b2c
Other	%	-9	b2d
	100%		

IF 100% END INTERVIEW

Bağımsız Değişkenler

İ1. Güvenlik harcaması (ekipman, personel ve profesyonel güvenlik hizmetleri) yapıldı mı?

I.1	In fiscal year **[insert last complete fiscal year]**, did this establishment pay for security, for example equipment, personnel, or professional security services?

Yes	1	
No	2	*GO TO QUESTION I.3*
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	*GO TO QUESTION I.3*
		i1

İ2. Toplam güvenlik giderlerinin tüm satışlar içerisindeki yüzdesi nedir (son mali yılda) ?

I.2	In fiscal year **[insert last complete fiscal year]**, what percentage of this establishment's total annual sales was paid for security, or what was the total annual cost of security?

	Percent	
Percentage of total annual sales for security	%	
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	
		i2a

İ2b. Toplam güvenlik giderleri

PROVIDE EITHER ONE OR THE OTHER, NOT BOTH

	LCUs	
Total annual cost of security		
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	
		i2b

İ3. Hırsızlık, soygun, Vandallık ya da kalkışma gibi eylemler nedeniyle kayıp yaşandı mı?

I.3	In fiscal year **[insert last complete fiscal year]**, did this establishment experience losses as a result of theft, robbery, vandalism or arson on this establishment's premises?

Yes	1	
No	2	*GO TO QUESTION I.30*
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	*GO TO QUESTION I.30*
		i3

İ4a. Hırsızlık, soygun, Vandallık ya da kalkışma gibi eylemler nedeniyle yaşanan kayıpların toplam satış üzerindeki oranı nedir?

İ4b. Hırsızlık, soygun, Vandallık ya da kalkışma gibi eylemler nedeniyle yaşanan kayıpların toplam maliyeti nedir?

I.4	In fiscal year **[insert last complete fiscal year]**, what were the estimated losses as a result of theft, robbery, vandalism or arson that occurred on this establishment's premises either as a percentage of total annual sales or as total annual losses?

	Percent	
Losses as percentage of total annual sales	%	
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	
		i4a

PROVIDE EITHER ONE OR THE OTHER, NOT BOTH

	LCUs	
Total annual value of losses		
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	
		i4b

İ30. Şuanki kuruluşunuzun güvenlik ile ilgili manilerinin düzeyi nedir?

I.30	Using the response options on the card; To what degree is **Crime, Theft and Disorder** an obstacle to the current operations of this establishment? SHOW CARD 17

No obstacle	0	*GO TO QUESTION K.1*
Minor obstacle	1	
Moderate obstacle	2	
Major obstacle	3	
Very severe obstacle	4	
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	*GO TO QUESTION K.1*
DOES NOT APPLY (SPONTANEOUS)	-7	*GO TO QUESTION K.1*
		i30

İ31a1. Suç, hırsızlık, düzensizlik gibi engeller olmazsa, toplam yıllık maliyetleri nasıl değişir?

I.31a1	Would this establishment's total annual costs increase, remain the same or decrease over the next fiscal year if crime, theft, and disorder is no longer an obstacle?

Increase	1	
Remain the same	2	***GO TO QUESTION K.1***
Decrease	3	***GO TO QUESTION I.31a3***
DON'T KNOW (SPONTANEOUS)	-9	***GO TO QUESTION K.1***
		ECAi31a1

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	**GÖKÇE ÇAKMAK**		
Doğum Yeri ve Yılı	**BEYKOZ, 1991**		
Bildiği Yabancı Diller			
Eğitim Durumu	**Başlama - Bitirme**		**Kurum**
Lise	2005	2009	ÜMRANİYE LİSESİ
Lisans	2009	2013	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
Yüksek Lisans	2013	2015	DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
Çalıştığı Kurum (lar)	**Başlama - Ayrılma Yılı**		**Çalışılan Kurumun Adı**
1.	2012	-	MEDICANA SAĞLIK GRUBU
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	**gokcecakmak61@gmail.com**		
	01.02.2017 **Gökçe Çakmak**		